

Terörizmde Sırada Ne Var? Yeni Bir Terörizm Dalgasına Yol Alırken

What is Next in Terrorism? On the Way to a New Wave of Terrorism

Selim KURT*

*Doç. Dr., Giresun Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü,
Giresun, Türkiye
ORCID: 0000-0002-0462-5791
E-posta: selim.kurt@giresun.edu.tr

Geliş Tarihi / Submitted:
17.02.2024

Kabul Tarihi / Accepted:
25.06.2024

Öz

Siyasal amaçlı şiddet kullanımı olarak özetlenebilecek olan terörizme dayanak oluşturan fikirler zaman içinde dönüşmüştür. Bu dönüşümü açıklama amacı güden teorilerden biri olan ve David C. Rapoport tarafından ortaya atılan “dalga teorisi” modern terörizmin günümüze kadar dört dalga halinde ilerlediğini iddia etmektedir. Dördüncü dalga ise halen içinde bulunduğumuz “dini dalga”dır. Kendisinden önceki dalgalardan gerek motivasyon gerek organizasyon, hedef seçimi, eylem sahası, kullanılan taktikler ve teknolojinin etkin kullanımı gibi hususlarda önemli farklılıklar arz ettiği için bu dalgayı “yeni terörizm” olarak nitelendirenler de bulunmaktadır. Yukarıda belirtilen niteliklerdeki farklılaşmanın en belirgin olarak görüldüğü olay ise hiç şüphesiz 11 Eylül saldırılarıdır. 2023 yılına ait Global Terör Endeksi raporunda ise dini motivasyonlu terör örneklerinin zirve yaptığı 2016 yılından bu yana yüzde 95 oranında azaldığına dikkat çekilmekte olup, bu durum “şimdi sırada ne var?” sorusunu akıllara getirmektedir. Yakın dönemdeki terör eylemleri incelendiğinde ise ideolojik çeşitlilik, merkeziyetsizleşme ve bireyselleşme, dezenformasyon ve ölümcüllük gibi nitelikleriyle ön plana çıkan yeni bir terörizm dalgasının doğuşuna şahitlik edildiği görülmektedir.

Anahtar Kelime: Terörizm, Dalga Teorisi, David C. Rapoport, Bireysel Terörizm, Aşırı Sağ Terörizm

Abstract

The ideas underlying terrorism, which can be summarized as the use of violence for political purposes, have transformed over time. One of the theories that aims to explain this transformation, the “wave theory” put forward by David C. Rapoport, claims that modern terrorism has progressed in four waves until today. The fourth wave is the current “religious wave”. There are also those who refer to this wave as “new terrorism” since it has significant differences from its predecessors in terms of motivation, organization, target selection, area of action, tactics and effective use of technology. The September 11 attacks were undoubtedly the event where the differentiation in the above-mentioned qualities was most evident. In the 2023 Global Terrorism Index report, it is pointed out that religiously motivated terrorism has decreased by 95 percent since its peak in 2016, which raises the question “what’s next?”. An analysis of recent terrorist attacks reveals the emergence of a new wave of terrorism, characterized by ideological diversity, decentralization and individualization, disinformation and lethality.

Keywords: Terrorism, Four Waves Theory, David C. Rapoport, Individual Terrorism, Far-Right Terrorism

Extended Summary

The history of terrorism in the sense of the use of violence is as old as human history. The emergence of the nation-state as the basic political unit and the instrumentalization of violence by dissatisfied groups against the state in order to achieve their demands have caused the use of violence for political purposes to be defined as terrorism. The beginning of terrorism in the “modern” sense dates back to the late 19th century. Since then, various sub-state groups have resorted to politically motivated violence for various reasons. One of the most important classifications of these reasons is David C. Rapoport’s “wave theory”. Rapoport argued that modern terrorism has progressed in four successive waves up to the present day. The first of these waves was the “Anarchist Wave”, which began in 1880 with the popular Russian terrorist organization Narodnaya Volya and lasted for nearly forty years (until the beginning of the 20th century). This wave was followed by the “Anti-Colonial Wave” that started in the 1920s and lasted until the 1960s, and then by the “New Left Wave” that started in the 1960s and largely ended in the 1990s. The last wave defined by Rapoport is the “Religious Wave”, which started in 1979 and is expected to continue for another 20-25 years if it shows similar characteristics to its predecessors. In this framework, Rapoport predicted in his first studies that the wave of religious terrorism would end in 2005. However, in an article published in 2013, he revised the date by stating that the fourth wave will extend until 2026. This raises the question of “what the next wave will be?”.

On the other hand, it has been observed that the concept of “new terrorism” has become more widely used to characterize the globalized and increasingly destructive religious wave, especially after the September 11 attacks. The distinctive features of this wave are generally categorized under six headings. The first is that they operate in loosely organized networks as opposed to the strong hierarchical structures of classical terrorist networks. The second is that they are largely driven by religious impulses instead of political and nationalist ideologies with secular characteristics. The third is that the perpetrators of terrorism operate in the international arena. Fourth, their choice of victims is random and without any sensibility. Fifth, they seek and use weapons, including weapons of mass destruction, that will enable them to kill as many people as possible. The sixth is that they follow current technological developments very closely and use them effectively both in their propaganda and in their attacks.

It is possible to argue that “new terrorism” with the aforementioned characteristics is a break with the past and a harbinger of the emerging new terrorism environment. For this purpose, first of all, the distinctive features of the conceptualization of new terrorism are examined in order to form an idea about the characteristics of the emerging new terrorism environment. Then, the new terrorist environment is analyzed through three terrorist attacks (2011 Norway attacks, 2019 The Christchurch mosque attacks in New Zealand and 2022 Buffalo Shooting in US) that have come to the fore in recent years, and the characteristics of the next wave of terrorism that awaits us are tried to be revealed. These terrorist attacks have been chosen because they exhibit distinctive characteristics that distinguish them from the religious wave we are allegedly experiencing. It is thought that these characteristics will give us an idea about the new wave of terrorism that is likely to emerge in the near future. Therefore, by categorizing the aspects that distinguish them from their predecessors, but which are also similar within themselves, an attempt has been made to make a prediction about the new wave of terrorism that awaits us. Of course, it should be noted that these qualities also bear similarities with previous waves of terrorism at certain points.

At this point, considering both the conceptualization of “new terrorism” and the attacks examined, it can already be predicted that the wave of terrorism that awaits us in the future will cover the whole world, will increase in lethality, will benefit more from developing technology and will have a flexible organizational structure. However, in addition to these similarities, the emerging terrorist environment also has its own unique differences. One of the most important differences is that the motivation behind the attackers’ actions has turned into a much more diverse far-right orientation, including religion. This can be clearly seen in the manifestos published by Breivik, Gendron and Tarrant. These manifestos list a wide range of justifications, from Islamophobia to anti-immigrant, white supremacist, anti-Semitic and anti-LGBTQ sentiments. Another difference is that the possibilities provided by advancing technology have significantly reduced the need for organizations in terms of the ideological transformation required for terrorism and the weapons needed for action. This, unlike before, points to a decentralized and individualized terrorism environment. This situation can be considered as a sign that individuals will be at the forefront of this new wave. In this framework, it is thought that the best expression to be used to define the new “wave” of terrorism would be “self-radicalized individual terrorism”. Of course, it is obvious that such a terrorism environment will significantly complicate counterterrorism campaigns.

Giriş

Şiddet kullanımı manasındaki terörün tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Tarihsel süreç içerisinde ulus-devletin temel siyasi birim olarak ortaya çıkması ve hoşnutsuz grupların isteklerini elde etmek için şiddeti araçsallaştırarak devlete yönelmesi siyasi amaçlı şiddet kullanımının terörizm olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. “Modern” manada terörizmin başlangıcı 19. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir. O tarihten günümüze kadar çeşitli devlet altı gruplar değişik nedenlerle siyasi amaçlı şiddete başvurmuşlardır. Bu nedenlere ilişkin en önemli sınıflandırmalardan biri ise Rapoport’un “dalga teorisi”dir. Modern terörizmin dört dalga halinde günümüze kadar ilerlediğini iddia eden teoriye göre halen “dini dalga”da yer almaktayız. Ancak dini terör dalgası içerisinde de dini dalgadan kopuş ve yeni bir dalgaya hazırlık evresi olarak kabul edebileceğimiz “yeni terörizm” kavramsallaştırmasının kullanılmaya başlandığı da görülmektedir. Yeni terörizm yeni bir dalgadan ziyade eskiden yeniye geçiş aşamasındaki bir ara durak olarak nitelenebilir.

Rapoport her halükârda dini dalganın 2026 yılında sona ereceğini iddia etmiştir. Bu ise akıllara, bir sonraki dalganın ne olacağı sorusunu getirmektedir. Çalışmada bu sorudan hareket edilmiş ve bu soruya bir cevap bulunmaya çalışılmıştır. Bu cevap bulma arayışında ise üç terör saldırısından faydalanılmıştır. Bu terör saldırıları farklı nitelikleriyle içinde bulunduğumuz iddia edilen dini dalgadan ayırt edici özellikler sergiledikleri için tercih edilmişlerdir. Bu özelliklerin gelecekte ortaya çıkması muhtemelen olan terörizm dalgasının nitelikleri hususunda bizlere fikir verebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle bunların kendisinden önceki dalgalardan ayırt edici ama kendi içlerinde de benzerlik gösteren yanları kategorize edilerek bizi beklemekte olan yeni terör dalgasına ilişkin bir öngöründe bulunulmaya çalışılmıştır. Elbette bu niteliklerin daha önceki terörizm dalgalarıyla da belirli noktalarda benzerlikler taşıdığı da aşikârdır.

Bu amaçla öncelikli olarak çalışmada dalga teorisinden söz edilmiş, ardından da büyük ölçüde dini dalga ile bizi beklemekte olan yeni terör dalgası arasında bir geçiş evresi olarak kabul edilebilecek olan “yeni terörizm” kavramsallaştırması ayırt edici özellikleri çerçevesinde incelenmiştir. Daha sonra ise içinde bulunduğumuz terör ortamı son yıllarda ön plana çıkan üç terör eylemi üzerinden analize tabi tutularak, bizi bekleyen bir sonraki terör dalgasının nitelikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. Tarihsel Süreçte Terörizmin Dönüşümü: Dalga Teorisi ve Yeni Terörizm

Terörizmin gerisinde yatan motivasyonlar tarihsel süreç içinde dönüşmüştür. Bu hususta alanda en çok kabul gören çalışmalardan birinin de David. C. Rapoport'un "dalga teorisi" olduğu söylenebilir. Bu çerçevede Rapoport'un birbirini takip eden dört terörizm dalgası tanımladığı görülmektedir. Bu dalgalardan ilki 1880 yılında popüler Rus terör örgütü Narodnaya Volya ile başlatılan ve yaklaşık olarak kırk yıl süren (20. yüzyılın başlangıcına kadar) "Anarşist Dalga"dır. Bu dalgayı 1920'li yıllarda başlayan ve 1960'lı yıllara kadar devam eden "Anti-Kolonyal Dalga" takip etmiş, ardından da 1960'lı yıllarda başlayıp büyük ölçüde 1990'lı yıllarda son bulan "Yeni Sol Dalga" gelmiştir. Rapoport tarafından tanımlanan son dalga ise 1979 yılında başlayan ve kendisinden önceki dalgalarla benzer özellikler göstermesi halinde 20-25 yıl daha devam etmesi beklenen "Dini Dalga"dır.¹

Her türlü terörist davranışta olduğu gibi dini terörizmde de radikalleşme kavramı öncelikli bir yer işgal etmektedir. Radikalleşme, bireylerin siyasi hedeflerini gerçekleştirmenin bir yöntemi olarak siyasi şiddeti benimseyip sürdürme sürecidir. Kavramın, karmaşıklığı nedeniyle belirli bir düzleme oturtulması çok da mümkün değildir. En iyi şekilde, bir dönüşüm hikâyesi anlatmak için zaman içinde biriken küçük değişikliklerin bir toplamı olarak anlaşılabilir. Radikalleşme ve aşırıcılık kamusal söylemde sıklıkla kullanılmakla birlikte, "radikalleşme" terimi medyada aşırı bir zihniyeti benimseyip şiddet eylemleri gerçekleştirebilecek kişileri tanımlamak için kullanılırken, "aşırıcılık" siyasi görüşleri veya nefret kampanyalarını savunanlara atıfta bulunmaktadır.²

Dini radikalleşmenin ortaya çıkmasına neden olan gerekçeler ise genel olarak üç başlık altında toplanabilir. İlk neden, bir aidiyet ve kimlik duygusuna olan arzudur. Bu, ırkçılık veya dışlanma gibi deneyimlerle beslenebilir. Bazı insanlar topluma uyum sağlayamadıklarını hissettikleri için aşırılığa yönlendirilebilirler; diğerleri ise hayatlarının boşa gittiğini ve hayatlarında bir amacın olmadığını hissedebilirler. Bu duygular, ekonomik veya siyasi sorunlar veya sadece yoksulluk tarafından daha da kötüleştirilebilir. İkinci neden, bireylerin ya da grupların özellikle ayrımcılık veya adaletsizlikle karşı karşıya kaldıklarında doğan güçsüzlük hissidir. Güçsüzlük hisseden insanlar genellikle kendilerini ifade etmenin bir yolu olarak şiddete başvururlar ve bu durumun diğerleri (masum siviller gibi) üzerindeki olası sonuçlarına çok az dikkat gösterirler. Üçüncü neden ise, internet erişimine paralel olarak Twitter ve Twitch gibi sosyal medya platformlarının yaygınlaşması nedeniyle iletişim teknolojilerindeki değişimlerin ortaya çıkardığı artan sosyal izolasyondur. Bu platformlar bizi daha önce hiç olmadığı kadar bağlantılı hissettirebileceği gibi, aynı zamanda başkalarının online olarak yaptıklarını doğrudan etkileşim olmadan görmemizden dolayı daha da izole hissettirebilmektedir.³

Son yıllarda şiddet içeren aşırılıkçılıkta dünya çapında bir artış yaşanmıştır; bu durum kısmen küreselleşmenin neden olduğu ve daha fazla bireyin kendi çıkarları doğrultusunda radikalleşmesine yol açan ayrılıklara bağlanabilir. Bu ise terörizmde artışa ve dünya genelinde hükümetler tarafından uygulanan güvenlik tedbirlerinin sıkılaşmasına neden olmuştur. Yirmi birinci yüzyılın başından bu yana Avrupa, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da sivil hedeflere yönelik terör saldırıları binlerce insanın ölümüyle sonuçlanmıştır. Teröristler mesajlarını sosyal medya aracılığıyla kolaylıkla yayabildikleri için bu durum sadece fiziksel güvenlik

1 David C. Rapoport, "The Four Waves of Rebel Terror and September 11", <http://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/>, erişim 15.10.2019.

2 Tahir Abbas, "Conceptualising the Waves of Islamist Radicalisation in the UK", *Journal of Contemporary European Studies*, 2023, s. 2-7.

3 Age, s. 2.

için değil aynı zamanda küresel güvenlik için de bir tehdit oluşturmaktadır.⁴ Bu noktada ise karşımıza küresel bir yönelime sahip olan dini nitelikli terör dalgası çıkmaktadır.

Rapoport ilk çalışmalarında, 1980’li yılların sonunda başlayan dini terör dalgasının 2005 yılında sona ereceğini öngörmüştür. Ancak 2013 yılında yayınlanan bir makalesinde dördüncü dalganın 2026 yılına kadar uzayacağını ifade ederek tarihi revize etmiştir.⁵

Bu noktada dini terörizmin de kendi içinde ikiye ayrılabilceği söylenebilir:⁶

1. Bunlardan ilki 1979-2001 yılları arasındaki dini terörizmin klasik dönemidir.
2. İkincisi ise 2001 yılından 2020 yılının başlangıcına değin uzanan ve kendisinden önceki terörizm dalgalarından belirgin şekilde farklılıklar arz etmesi nedeniyle “yeni terörizm” olarak adlandırılabilir olan modern dönemidir.

Belirtildiği üzere çalışmada modern terörizm Rapoport’un işaret ettiği dalga teorisi çerçevesinde ele alınarak incelenmiştir. Bu noktada esasen “yeni terörizm” olarak nitelendirilen aşama yeni bir terörizm dalgası olmayıp “dini dalga” içerisinde kabaca 2001 ile 2020 yıllarını kapsayan bir ara dönemin değişen özelliklerine işaret etmek için kullanılmıştır. Bu dönemi nitelendirmek için “küresel terörizm”, “uluslararası terörizm” vb. gibi farklı kavramlar da kullanılabilir. Bu konuda literatürde tartışmalar olduğu da bilinmektedir.⁷ Ancak “yeni terörizm” ifadesi kapsamında terörizmin değişen niteliklerine ilişkin literatürde derli toplu bir açıklama mevcuttur ve bu nitelikler çalışmada belirtilen bir sonraki aşamaya ışık tutması nedeniyle söz konusu dönemi tanımlamak için “yeni terörizm” kavramının kullanımı tercih edilmiştir. Diğer taraftan yukarıda da söz edildiği gibi bu terim terörizmin herhangi bir dalgasını tanımlamak için kullanılmadığı gibi terörizmin dönüştüğü ya da gelecekte dönüşeceği bir durum olarak da nitelendirilmemiştir. Bu nedenle dini dalganın ikinci aşaması olarak müşahade edilebilecek olan “yeni terörizm” kapsamında tanımlanan ayırt edici özelliklerin incelenmesi beklemekte olan yeni terör ortamı hususunda bizlere önemli ipuçları verecektir. Bu dalganın ayırt edici özellikleri ise genel olarak altı başlık altında toplanmıştır. Bunlardan ilki klasik terörist ağların güçlü hiyerarşik yapılarının aksine yeni terör örgütlerinin gevşek bir şekilde organize edilmiş ağlarda faaliyet göstermeleridir. İkincisi laik karakteristikli politik ve milliyetçi ideolojilerin yerine büyük ölçüde dinsel motivasyonlarla hareket etmeleridir. Üçüncüsü terörizmin faillerinin uluslararası arenada faaliyet göstermeleridir. Dördüncüsü kurbanların seçiminde herhangi bir hassasiyet göstermeyip, rastgele hareket etmeleridir. Beşincisi kitle imha silahları da dahil, mümkün olduğunca çok sayıda insanı öldürmelerine olanak tanıyacak silahların arayışı ve kullanma arzusu içerisinde olmalarıdır. Altıncısı ise mevcut teknolojik gelişmeleri son derece yakından takip ederek, gerek propaganda faaliyetlerinde gerekse eylemlerinde etkin bir şekilde kullanılmalarıdır.⁸

4 Age, s. 7.

5 David C. Rapoport, “The Four Waves of Modern Terror: International Dimensions and Consequences”, <https://www.researchgate.net/publication/286896869>, erişim 15.10.2019.

6 Böyle bir ayırmda rol oynayan en önemli olay hiç şüphesiz 11 Eylül saldırılarıdır. Bu saldırı hem dini dalgayı tüm dünyada görünür bir hale getirmiş hem de eylemlerinin küreselleştiği hususunda herkesi ikna etmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Selim Kurt, “‘Yeni Terörizm’in Geleceğin Güvenlik Ortamına Etkileri: Daeş Örneği”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 13:25, 2019, s. 144.

7 Yeni terörizm kavramı literatüre yer etmişse de literatürde kavrama yönelik eleştiriler de mevcuttur. Bu konudaki eleştirilerden bazıları için bkz. Isabella Duyvesteyn, “How New is the New Terrorism?”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 27:5, 2004, s. 439-454, Andreas Gofas, “‘Old’ vs. ‘New’ Terrorism: What’s in a Name?”, *Uluslararası İlişkiler*, 8:32, 2012, s. 17-32. ve Alexander Spencer, “Questioning the Concept of ‘New Terrorism’”, *Peace Conflict & Development*, 8, 2006, s. 1-33.

8 Duyvesteyn, “How New is the New Terrorism?”, s. 443.

1.1. Organizasyonel Yapı

Geleneksel terörist gruplar açıkça tanımlanabilen ast-üst ilişkisine dayalı hiyerarşik bir yapıya sahiptirler. Ancak yeni terör örgütlerinin, gevşek bir şekilde eklenmiş uluslararası bir şebeke kullanan, karmaşık ve belirli bir biçimi bulunmayan bir organizasyon yapıları vardır. Yeni ve eski terörist gruplar arasında yukarıda belirtilen organizasyonel farklılıklar daha çok dini dalganın en önemli temsilcisi olarak kabul edilebilecek olan El Kaide örneğinde barizdir.⁹

Bu noktada El Kaide'nin döneminin benzer nitelikli örgütleri olan Hizbullah, Hamas ve Filistin İslami Cihad gibi örgütlerden ayrıldığı en önemli noktalardan birinin organizasyon yapısı olduğu söylenebilir. El Kaide, yapısını kademeli olarak katı bir hiyerarşik modelden çeşitli ağ yapılarına dönüştürerek günümüzdeki son derece dağınık ve çok yapıli örgütsel tasarımına ulaşmıştır.¹⁰

Bu bağlamda terör örgütlerinin organizasyon yapılarına göre sınıflandırılmasında genel olarak kabul gören ikili bir ayırım olduğu söylenebilir. Bunlar hiyerarşik ve şebeke tipi ayrımlardır. Ancak El Kaide'nin özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında büründüğü yapı farklı organizasyon türlerinin de dillendirilmesine neden olmuştur ki bunlardan biri de Mishal ve Rosenthal tarafından önerilen kumul örgütlenme modelidir. Söz konusu yapılardan ilki olan hiyerarşik yaklaşım sosyal kimliklerin, sınırların ve aktörlerin seçimlerinin sabit, istikrarlı ve tutarlı olduğu varsayımına dayanır. Ayrıca, hiyerarşik bir güç yapısının önceden belirlenmiş olduğu ve resmi ve açık kurallara göre kurulduğu varsayımı da yaygındır. Dolayısıyla hiyerarşik düşünce tarzı, aktörler arasında sosyal kategorileri ve grup sınırlarını aşan resmi ve gayri resmi bağların potansiyel ve gerçek etkisini görmezden gelme eğilimindedir. Bu noktada Afganistan'daki varlığının ilk yıllarında El Kaide'nin, hiyerarşik algıya uygun bir yapılanmaya sahip olduğu söylenebilir.¹¹ Ağ yaklaşımını benimseyenler ise, sosyal yapıların belirli aktörler arasındaki tekrarlanan etkileşimlerden kaynaklanan ve diğer oyuncularla bu etkileşimlerin yokluğundan türetilen değişim sistemlerine dayandığını iddia etmektedirler. Ağın kendisi, örgütler arası bir ağ oluşturmak üzere belirli bir örgütün ötesine de genişleyebilir. Bu nedenle, ağ yaklaşımı, aktörler arasındaki değişim ve karşılıklı bağımlılık süreçleri üzerindeki bu etkileşimlerin etkilerini kabul ederken, bulanık sınırların olduğu örgütler arası bir bağlamda aktörlerin ilişkilerine odaklanır.¹² 1998 ile 11 Eylül 2001 tarihleri arasında El Kaide'nin büyük ölçüde bir ağ davranış biçimi sergilediği iddia edilmiştir.¹³ Diğer taraftan, El Kaide, 2001 yılında ABD öncülüğünde Afganistan'a yapılan saldırının ardından yeni bir operasyon tarzı benimseyerek, ABD tarafından oluşturulan stratejik kısıtlamaları ve askeri engelleri stratejik avantajlara dönüştürmeyi başarmıştır. El Kaide'nin faaliyetleri, hem hiyerarşik hem de ağ perspektiflerinde bulunan geleneksel örgütsel yapıların iki temel önkoşuluna meydan okumuştur. Bu ilkelere göre, örgütlerin davranışları açık bir bölgesel mantık ve kalıcı bir kurumsal mevcudiyet ile yakın bir bağa dayanır. El Kaide örneğinde, iç çekirdeği bazı operasyonlarda bu iki ilkeye dayanmaya devam etse de, belirli bir bölgesel konuma bağlılık yerine bölgesizleşme ve kurumsal varlık yerine ortadan kaybolma El Kaide'nin örgütsel alametifarikalari haline gelmiştir. Bu iki yapısal özellik, 11 Eylül saldırılarından bu yana El Kaide'nin faaliyetlerine rehberlik

9 Walter Laqueur, *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, Oxford University Press, New York, 1999, s. 40. ve Gofas, "'Old' vs. 'New' Terrorism", s. 22.

10 Shaul Mishal ve Maoz Rosenthal, *Al Qaeda as a Dune Organization: Toward a Typology of Islamic Terrorist Organizations*, New Haven, Routledge, 2004, s. 4.

11 Age, s.4.

12 Age, s. 5.

13 Age, s. 6.

eden ve stratejisini şekillendiren benzersiz operasyonel ilkeler olarak ortaya çıkmıştır.¹⁴ Bu noktada mevcut örgütsel yaklaşımların El Kaide'nin faaliyetlerini sağlam bir şekilde tanımlama ve tatmin edici bir şekilde analiz etme çabasında karşılaştıkları zorluklar, yeni bir kavramın önerilmesine yol açmıştır: kumul örgütlenme. Söz konusu kavram, El Kaide'nin stratejik davranışının bölgesel varlık ile ortadan kaybolma modu arasındaki bir bocalama sürecine dayandığı argümanlarına dayanmaktadır. Kumul örgütlenme kavramı yeni politik düzenin bölgesizleşmesi konseptinden ilham almakta olup, "jeopolitik baş dönmesi" olarak tanımladığı bir dünya imgesini yansıtmaktadır. Kumul yapılar neredeyse rastgele hareket eder, bir bölgeden diğerine geçer, her bölgeyi etkiler, özelliklerini değiştirir ve bir sonraki hedefine ilerler. Bu metaforu terörist örgütlerin dünyasına uyguladığınızda ise, jeolojik kumulluk ile örgütsel kumulluk arasında benzerlikler ortaya çıktığını ve birinin diğerine evrildiğini gözlemleyebiliriz. Yani, El Kaide gibi, belirtilen şekilde hareket eden terörist örgütler, küresel bir etki yaratırken yerel unsurlarla birleşip ayrışan, hızlı hareket eden bir varlık dinamiği içinde hareket etmektedirler.¹⁵ El Kaide ile benzer özellikler gösteren IŞİD'in de bölgesizleşme ve yok olma kriterleri noktasında kumul bir örgütlenmeye sahip olduğu söylenebilir. Bu özellikleriyle El Kaide ve IŞİD gibi örgütler çeşitli yerel eylemlere küresel bir çerçeve sunan ve onları aynı zamanda birleştiren "franchise" bir örgüt görünümündedirler. Bu gibi şemsiye örgütler, dünya çapındaki eylemleri motive etmek için coğrafi olarak geniş bir alana dağılmış olan eğitim kamplarında eğitilmiş ve motive edilmiş daha küçük bir hücreler ağının yaratılmasını da teşvik etmektedirler. Her bir hücrenin küçük doğası, hücre liderlerine güven atmosferini besleme imkânı tanıdığı gibi, grup üyelerinin, yüksek risk almalarına sebep olacağından, örgütten çıkma hususunda korku yaşamalarına da neden olmaktadır. Her bir hücre bağımsız bir şekilde kendi başına hareket ettiği için, hücrelerden herhangi birinin kimliğinin bir terörist saldırı sonucunda ortaya çıkarılması, diğer hücrelerin veya şemsiye organizasyonun otomatik ve kolay bir şekilde tespit edilmesine ya da bir karşı saldırıya maruz kalmasına da engel olmaktadır.¹⁶

1.2. İdeolojik Arka Plan

Geleneksel terörizmin devrimci (Marksist/Leninist) ve milliyetçi nitelikleri ön plana çıkan laik bir karaktere sahip olduğu söylenebilir. Bu örneklerde terörizmin hedefi dar ve siyasi nitelikte olup, büyük ölçüde yabancı yönetimlerin devrilmesini ve self-determinasyon ilkesinin uygulanmasını içermektedir. Yeni terörizmin ideolojik motivasyonu ise büyük ölçüde dönüşümsel ve vahiye dayanan inançlara vurgu yapan dinsel doktrinlerden türetilmiştir.¹⁷

Rapoport bu dalgada Yahudi, Sih ve Hıristiyan terör gruplarının da bulunduğunu ancak sözde İslami anlayışa sahip olan grupların hem daha uzun süreli hem de daha önemli bir küresel etkiye sahip olduklarını belirtmiştir. Rapoport, "intihar bombacılığı" ile "şehitlik" kavramının, bu dalganın ayırt edici taktikleri olduğunu ve bu dalgayı daha yıkıcı hale getirdiklerini ifade etmiştir. Ayrıca bir diğer ayırt edici özellik olarak da sözde İslami grupların kendi toplumları için sosyal hizmet kampanyaları yürütmelerini göstermiştir. Bu ise taraftar gruplarının genişliğini ve bağlılığını artıran bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁸ Bu dalganın en tanınmış dini devrimci örgütü olan El Kaide'nin amacı bütün dünyadaki

14 Age, s. 8.

15 Mishal ve Rosenthal, *Al Qaeda as a Dune Organization*, s. 12.

16 Anne Rathbone ve Charles Rowley, "Terrorism", *Public Choice*, 111:1-2, 2002, s. 11.

17 Andrew Heywood, *Küresel siyaset* (çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), Adres Yayınları, Ankara, 2013, s. 345. Duyvesteyn, "How New is the New Terrorism?", s. 445. ve Gofas, "'Old' vs. 'New' Terrorism", s. 25.

18 David C. Rapoport, "Terrorism as a Global Wave Phenomenon: Religious Wave", https://www.researchgate.net/publication/321171687_Terrorism_as_a_Global_Wave_Phenomenon_Religious_Wave, erişim 15.10.2019.

Müslümanları kutsal bir savaşta birleştirmektedir. Bu ise yeni terörizme küresel bir amaç ve bu çerçevede tanımlanabilecek olan hedefler vermektedir.¹⁹

1.3. Operasyon Alanı

Geleneksel terörist gruplar büyük ölçüde açık bir topraksal yönelime sahiptirler ve eylemlerini genellikle kendi ev sahibi bölgeleriyle sınırlı tutmaktadırlar. Diğer taraftan yeni terörizmin faillerinin uluslararası seviyede faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Ulusal bağ ve düşüncelerle bağlı olmayan bu yeni terörizmin en önemli temsilcileri olan El Kaide ve IŞİD'in uluslararası terörist faaliyetlerinin genişliği, bizi yeni terörizmin küreselleştiği hususunda ikna eden en önemli delillerden biridir.²⁰

Bu durum IŞİD'in küresel ölçekte önemli bir tehdit olarak belirmeye başladığı andan günümüze kadar gerçekleştirdiği eylemlerin coğrafi dağılımının genişliğinden de açık bir şekilde görülmektedir. Örgüt, 2013 yılında tamamı Irak'ta 14 saldırı gerçekleştirebilmişken, 2016 yılına gelindiğinde eylem gerçekleştirilen ülke sayısı 17'ye yükselmiş, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin liderliğindeki koalisyon güçlerinin saldırıları nedeniyle 2018 yılında saldırı gerçekleştirilen ülke sayısı 13'e gerilemiş ve azalış trendine girmiştir. 2021 yılında sadece üç farklı ülkede (Afganistan, Irak ve Yeni Zelanda) saldırı gerçekleştirilebilmiş, 2022 yılına gelindiğinde ise azalan trend tersine dönmüş ve saldırı gerçekleştirilen ülke sayısı 7'ye çıkmıştır.²¹ İleri de belirtileceği üzere 2022 yılında görülen bu yukarı yönlü kırılmada kendi kendine radikalize olan ve gerçekleştirdiği eylemlerde IŞİD'e biat ettiğini ifade eden "bireysel" teröristler son derece önemli bir rol oynamıştır.

1.4. Kurbanların Tespiti

Geleneksel teröristler kurbanlarının tespitinde adeta cerrahi bir hassasiyetle hareket etmişlerdir. Bu duruma bir örnek olarak 19. yüzyılın sonlarında Çarlık Rusya'sındaki terörizm verilebilir. Bu terörizm türü belirli kişileri öldürmeyi, belirli bankaları soymayı ve belirli rehinleri kaçırmayı hedeflediği için noktasal bir hassasiyet arz etmektedir. Yeni terörizm ise eylemlerinde ayırım gözetmeyen, masum insanları da öldürüp yaralayan, keyfi ve öngörülemeyen, savaş sözleşmeleri ya da yasalarını tanımayan ve savaşçılarla savaşı olmayanlar arasında ayırım yapmayan yeni bir olgu haline gelmiştir.²²

IŞİD sözcüsü Ebu Muhammed el-Adnani'nin Eylül 2014'te yayınladığı bir bildiri örgütün eylemlerinde ayırım gözetmediğini gösteren en güzel örneklerden biridir. Söz konusu bildiri de el-Adnani "Eğer kafir bir Amerikalıyı, Avrupalıyı, özellikle hain ve pis bir Fransız'ı, Avustralyalıyı veya bir Kanadalıyı, kafirlerin savaşındaki herhangi bir kafiri, İslam Devleti'ne karşı koalisyonla katılmış ülkelerin vatandaşlarını öldürebiliyorsan, o zaman Allah'a sığın ve her ne şekilde olursa olsun, nasıl olursa olsun onu öldür." ifadelerini kullanmıştır.²³

19 Gus Martin, *Terörizm: Kavramlar ve Kuramlar* (çev. İhsan Çapcıoğlu ve Bahadır Metin), Adres Yayınları, Ankara, 2017, s. 188.

20 Duyvesteyn, "How New is the New Terrorism?", s. 443. ve Gofas, "'Old' vs. 'New' Terrorism", s. 23-24.

21 Tim Lister vd., "ISIS Goes Global: 143 Attacks in 29 Countries Have Killed 2,043", *CNN World*, <https://edition.cnn.com/2015/12/17/world/mapping-isis-attacks-around-the-world/index.html>, erişim 30.11.2023.; The Global Terrorism Database, "ISIS", <https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?chart=country&search=ISIS>, erişim 30.11.2023.

22 Martin, *Terörizm: Kavramlar ve Kuramlar*, s. 161.; Spencer, "Questioning the Concept of 'New Terrorism'", s. 10.

23 Michael Weiss ve Hassan Hassan, *IŞİD Terör Ordusunun İçyüzü* (çev. Emine Arzu Kayhan), Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2016, s. 24.

1.5. Kullanılan Taktikler

Terörizmin bir diğer “yeni” özelliği ise teröristlerin kimyasal, biyolojik ve nükleer kitle imha silahlarına erişim arayışlarının, bunun başarı şansının ve bu silahları kullanma istek ve arzularının gittikçe artmasıdır.²⁴ Geleneksel teröristler stratejik, politik ve etnik sınırlamalar içerisinde hareket ettikleri için kitle imha silahlarının kullanımı hususunda çok da istekli değillerdir. Onun yerine uyguladıkları şiddetli ateşli silahlar ve patlayıcılar ile sınırlandırılarak, nükleer, kimyasal ya da biyolojik saldırılara müsamaha göstermeyecek olan politik destekçilerini yabancılaştırmaktan kaçınmışlardır. Yeni teröristler stratejik ve politik mülahazalarla daha az bağlı oldukları gibi, kitle imha silahlarının kullanımı hususunda da daha isteklidirler.²⁵ Ayrıca kitle imha silahlarının erişilebilir hale gelmelerinin yanı sıra saklanmalarının kolaylaşması da bu silahların kullanımını teröristler için daha da cazip hale getirmiştir.²⁶

Dini motifle hareket eden terör örgütlerinin özellikle ideolojik bakış açıları dolayısıyla seküler muadillerine göre şiddete daha meyilli oldukları iddia edilmektedir. Bu nedenle anılan örgütler mümkün olduğunca çok insanı öldürmekte ya da öldürmeyi planlamaktadırlar. Bunun iki nedeni bulunmakta olup, bunlardan ilki kitlesel kayıpların Tanrı tarafından arzu edilen bir çıktı olduğu dini-ideolojik inancıdır. Dini gruplar dünyayı “biz” ve “onlar” bakış açısına göre ikiye ayırma eğilimindedir. Bu nedenle muhtemel hedeflerin listesi son derece uzundur ve eğer mümkünse bu hedeflerin önemli bir bölümünün yok edilmesi de arzu edilen bir durumdur. İkinci neden ise “tırmanma döngüsü” adı verilen durumdur. Bunun temel argümanı ise daha şiddetli eylemlerin medyanın daha fazla dikkatini çekmesine karşın, kamuoyunun şiddete duyarlılığını azaltmasıdır. Bu ise terör örgütlerini daha da şiddetli eylemlere yönlendirmekte olup, bu noktada ise karşımıza kitle imha silahları çıkmaktadır.²⁷

Tüm bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda ise, dinsel rakiplerini tamamen ortadan kaldırma veya küresel bir kıyameti tetikleme gibi aşırılıkçı amaçlarını gerçekleştirmek için yeni terörist grupların nükleer, kimyasal ya da biyolojik silahların kullanımını hususunda daha büyük bir potansiyele sahip oldukları söylenebilir.²⁸

1.6. Teknolojinin Etkin Kullanımı

2005 yılında, El Kaide’nin ikinci komutanı olan Ayman al-Zawahiri’nin o dönemde Irak’taki El Kaide lideri Abu Musab al-Zarqawi’ye gönderdiği bir mektupta “Biz bir savaşın içindeyiz ve bu savaşın büyük bir kısmı medya sahasında gerçekleşiyor.” ifadesini kullandığı iddia edilmiştir. Bu söz terörist faaliyetlerde medyanın önemine dikkat çekse de, teröristler artık propaganda yapmak için klasik medyaya güvenmek zorunda dahi değillerdir. Bunun yerine, teröristler, interneti kullanarak klasik medyanın işlevlerini yerine getirebilmekte ve hatta bu işlevlerin daha da ötesine geçebilmektedirler.²⁹

Teknolojinin gelişimi nasıl sıradan insanların hayatlarını kolaylaştırıyorsa aynı şekilde terör örgütlerinin hayatlarını da kolaylaştırmaktadır. Bu durumun özellikle internet tabanlı sosyal ağların yaygınlaşması için geçerli olduğu söylenebilir. Böylelikle teknolojinin

24 John Deutch, “Terrorism”, *Foreign Policy*, 108, 1997, s. 11.

25 Antony Field, “The ‘New Terrorism’: Revolution or Evolution?”, *Political Studies Review*, 7:2, 2009, s. 200. ve Walter Laqueur, “The New Face of Terrorism”, *Washington Quarterly*, 21:4, 1998, s. 171.

26 Rathbone ve Rowley. “Terrorism”, s. 11.

27 Angus M. Muir, “Terrorism and Weapons of Mass Destruction: The Case of Aum Shinrikyo”, *Studies in Conflict and Terrorism*, 22:1, 1999, s. 81.

28 Field, “The ‘New Terrorism’”, s. 200.

29 Ariel Victoria Lieberman, “Terrorism, the Internet, and Propaganda: A Deadly Combination”, *Journal of National Security Law & Policy*, 9:1, 2017, s. 95.

geliştirdiği ve yaygınlaştırdığı kitle iletişim araçları sayesinde hem gerçekleştirdikleri eylemlerin izleyici kitlesini genişletme imkânı yakalamışlar hem de dünyanın her yerinden daha fazla eleman-destekçi kazanma olanağına kavuşmuşlardır.³⁰

Bu noktada hemen herkes istediği mesajları internet tabanlı sosyal ağlar aracılığıyla paylaşabilir hale geldiğinden, terör örgütleri de söz konusu mecralara daha fazla ilgi göstermeye başlamışlardır. İnternet, teröristlere büyük ölçüde düzenlemelerin ve sınırlamaların olmadığı bir ortam sunmaktadır. Sosyal medya, herkesin rahatlıkla katılım sağlayabildiği ve geri bildirimde bulunabildiği bir mecra olduğu gibi, erişilebilirlik yönüyle hiçbir sınırlamaya tabi değildir ve çift yönlü olarak sohbet etmeye ve gruplar kurarak hızla topluluklar oluşturulmasına imkân tanımaktadır.³¹ Ayrıca internet tabanlı sosyal ağlar dünya nüfusunun çoğunluğuna kısa sürede erişim olanağı tanıdıkları gibi kitlelerin düşüncelerini değiştirebilme açısından da önemli bir etkiye sahiptirler.³² Bu ortamda, teröristler, sınırsız sayıda web sitesi ve sosyal medya platformu aracılığıyla propagandalarını oluşturabilmekte ve yayabilmektedirler. Binlerce yeni üyeyi örgüte ve amaçlarına katılım sağlamaları için ikna etme olanağına kavuşmaktadır.³³ Bu nitelikleri dolayısıyla da günümüzde internet tabanlı sosyal ağlar, pek çok açıdan terör örgütleri için son derece faydalı bir araç işlevi görmektedirler.

İŞİD, bilgi çağının internet ve diğer teknolojik araçlarını istismar eden ilk terör örgütü değildir. Usame bin Ladin tarafından 1980'lerin sonlarında kurulan El Kaide, interneti geniş çapta kullanmış, al-Shabaab'ın ise 2011 gibi erken bir tarihte Twitter'ı kullanmaya başladığı tespit edilmiştir. Ancak, bu platformların kullanımı, her iki örgütün de medya stratejisinin temel bir özelliğini oluşturmamıştır.³⁴ Bu noktada İŞİD'in, şimdiye kadar teknolojik olarak en gelişmiş propagandayı oluşturduğu söylenebilir. Bu propaganda sayesinde, sofistike dijital yöntemlerle, örgütün başarılı bir hilafet devleti kurduğu ve binlerce yeni üyenin terör örgütüne katıldığı düşünülmektedir. Çeşitli uzunluklardaki filmler, Hollywood tarzı prodüksiyon hileleri ve özel efektler kullanarak İŞİD, teröristlerini kahramanlar olarak göstermiş ve örgüt için savaşmayı gerçek bir video oyununda oynamak gibi tasvir etmiştir. Bu şiddet içeren ve dehşet verici sahneler İŞİD gençliği tarafından yaşanan romantik, heyecan verici buluşmaları ve zenginlikleri anlatan resimler ve yazılarla birlikte paylaşmıştır.³⁵ Böylelikle İŞİD farklı arka plana sahip kişilerden yeni üyeler çekmek ve mesajını yaymak için sosyal medyayı ana kanal olarak kullanmıştır. Bu sayede de ideolojisini, Irak ve Suriye'deki savaş alanlarının ötesine de yayarak, Selefi cihatçı bir geçmişi olmasa da, sosyal medya aracılığıyla örgütün propagandasına maruz kalan ve örgüte hem ideolojik olarak hem de pratikte destek veren insanları, kendi dünyasına çekmeye çalışmış ve bunda da büyük ölçüde başarılı olmuştur.³⁶

Ancak söz konusu örgütler teknolojiden sadece iletişim ve propaganda amacıyla faydalanmamışlardır. Bu noktada teröristler gerçekleştirdikleri şiddetli saldırılar yoluyla mümkün olduğunca çok sayıda insanı öldürerek, bunun propaganda değerini artırma arayışı içerisinde olduklarından yeni silah sistemleri hususunda da teknolojiden faydalanmışlardır. Bu noktada dronlar, 3 boyutlu yazıcılar ve otonom silahlar gibi teknolojilerin ortaya çıkışı

30 Atahan Birol Kartal, "Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı ve Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanması: Suriye'de DAESH ve YPG Örneği", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14:27, 2018, s. 57.

31 Age, s. 64-65. ve Lieberman, "Terrorism, the Internet, and Propaganda", s. 95.

32 Kartal, "Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı", s. 64-65. ve Martin, *Terörizm: kavramlar ve kuramlar*, s. 100.

33 Lieberman, "Terrorism, the Internet, and Propaganda", s. 95.

34 Adam Hoffman, "The Islamic State's Use of Social Media: Terrorism's Siren Song in the Digital Age", ed. Yoram Schweitzer ve Omer Einav, *The Islamic State: How Viable Is It?*, INSS, Ramat Aviv, 2016, s. 99.

35 Lieberman, "Terrorism, the Internet, and Propaganda", s. 95.

36 Hoffman, "The Islamic State's Use of Social Media", s. 102-103.

büyük ölçekli saldırı tehdidini artırırken, teröristlerin kitle imha silahları arayışı da devam etmektedir. Global Terörizm Endeksi 2023 raporunda dronlara değinilerek dronların çatışmaların yürütülme şeklini değiştirdiğinden bahsedilmektedir. Bu durumun IŞİD, Boko Haram ve Husi isyancıları gibi grupların saldırı için teknolojiyi kullanmasıyla birlikte terörist saldırılarda da yükselişe geçen bir trend olduğuna dikkat çekilmektedir. Mevcut tahminlere göre, artık 65 devlet dışı aktörün, halka açık pazar yerlerinden kolayca erişilebilen, insansız hava araçlarına sahip olduğu iddia edilmektedir. Bu araçların 1.500 kilometreye kadar yol alabildikleri, sürüler halinde kullanılabilir oldukları, suikast eylemlerinde tercih edildikleri, biyolojik silah taşıyabildikleri, az eğitim gerektirdikleri ve oldukça erişilebilir olduklarına dikkat çekilmektedir. Ek olarak yapay zekadaki ilerlemelerin, fırlat ve unut yeteneğine sahip hava araçlarının ortaya çıkışına imkân tanıdığı da belirtilmektedir.³⁷

Diğer taraftan COVID-19 salgınının yol açtığı yıkıma tanık olmak da, muhtemelen teröristlerin biyoterör saldırısı gerçekleştirmek için malzeme ve teknik bilgi edinme konusundaki ilgisini artırmıştır. Böyle bir saldırı küçük bir grup tarafından gizlice gerçekleştirilebilir ve yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Böyle bir saldırının sonrasını yönetmek ise insanlara veya hayvanlara bulaşmayı veya gıda ve su kaynaklarının veya ilaçların kirlenmesini içerebilecek önemli zorluklar da taşımaktadır. Ayrıca, gen dizilimi teknolojisi ve genom dizilerinin e-postayla gönderilebilmesi de dahil olmak üzere, fizikselden dijitale dönüştürme teknolojilerinin ortaya çıkardığı büyük zorluklar da mevcuttur. Bu dizilimleri e-postayla gönderebilmek, dünyanın en uzak köşelerindeki teröristlerin, CRISPR (DNA dizilimleri kümesi) gibi teknolojilerin yıkıcı gücünden yararlanmak için potansiyel olarak iş birliği yapabileceği manasına da gelmektedir. Bazı durumlarda DNA dizilimleri kümeleri, virüsler, mahsulleri yok eden salgın hastalıklar veya hastalıkları yayan “öldürücü sivrisinekler” yaratmak için de kullanılabilir.³⁸

2. Gelecekte Bizi Ne Bekliyor? Kendi Kendine Radikalize olan Bireysel Terörizm Çağı

Dini dalganın belirli bir periyodunu ifade etmek için de kullanılan yeni terörizm kavramsallaştırmasının esasen bir ara dönem niteliği taşıdığı söylenebilir. Eskiden bir kopuş ve aynı zamanda da belirlemekte olan yeni terörizm dalgasının öncülü niteliğindedir. Bu noktada terörizmin geleceğinin “yeni terörizm” tanımlamasından, benzerlikler kadar, farklılıklar arz ettiği de söylenebilir. Bu nedenle bu başlık altında, muhtemel yeni dalganın niteliklerinin neler olabileceği hususu araştırılmıştır. Bu çerçevede dünyanın farklı noktalarında 2011, 2019 ve 2022 yıllarında gerçekleştirilen ses getiren üç terör saldırısından, bu yeni dönemin niteliklerini ortaya koymada faydalanılmıştır.

İlk terör eyleminde Anders Behring Breivik 22 Temmuz 2011’de, Oslo’daki hükümet binalarını hedef alan bir bombalı saldırı gerçekleştirmiş ve sekiz kişinin ölümüne neden olmuştur. Ardından, Utøya Adası’na giderek Norveç İşçi Partisi’nin yaz kampını basmış ve burada da 100’den fazla genci öldürmüş ya da yaralamıştır. Mart 2019’da gerçekleştirilen ikinci terör eyleminde ise 28 yaşındaki Avustralya vatandaşı Brenton Tarrant, Yeni Zelanda’nın Christchurch şehrindeki cami saldırısında 51 kişiyi öldürmüş ve 49 kişiye de yaralanmıştır.³⁹ Üçüncü ve son saldırı da ise, 18 yaşındaki Payton Gendron Mayıs 2022’de New York’un

37 Institute for Economics & Peace, “Global Terrorism Index 2023”,

<https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2023/03/GTI-2023-web-270323.pdf>, erişim 30.10.2023.

38 Colin P. Clarke, “Five Trends Driving the Future of Terrorism”, *Foreign Policy Research Institute*,

<https://www.fpri.org/article/2022/09/five-trends-driving-the-future-of-terrorism/>, erişim 30.11.2023.

39 Boaz Ganor, “The Christchurch Terror Attack from An Israeli CT perspective”, *Australian Strategic Policy Institute*, 2020, s. 7.

Buffalo şehrinde ağırlıklı olarak Afrikalı Amerikalıların yaşadığı mahalledeki bir bakkal dükkânına giderek XM-15 yarı otomatik tüfeğiyle ateş açmış ve 10 kişiyi öldürmüştür.⁴⁰

Saldırganlar, Breivik hariç, silahlı saldırılarını canlı yayınlamış ve üçü de arkaalarında bir dizi komplocu görüşün ana hatlarını çizen ve aşırı ırkçı düşmanlığı belgeleyen birer manifesto bırakmışlardır. Yine her üç saldırı da etnik ve dini temelli bir dizi şiddet içeren aşırılıkçı saldırının sonuncusu olarak dünya çapında manşetlere taşınmıştır.⁴¹ Söz konusu saldırılar yarattıkları trajedinin ötesinde, yeni terörist ortamın bir takım niteliklerini gözler önüne sermeleri açısından da son derece dikkat çekicidir. Bu nitelikler ise genel olarak dört başlık altında toplanabilir: İdeolojik çeşitlilik, merkezizetsizleşme ve bireyselleşme, dezenformasyon ve ölümcüllük.⁴²

2.1. İdeolojik Çeşitlilik

Norveç, Christchurch ve Buffalo saldırıları, teröristleri motive eden ideolojinin tek boyutlu olmadığını ve kendi içerisinde çeşitlilik sergilediğini gözler önüne sermektedir. Geçtiğimiz yirmi yılda terörizmle mücadele kampanyaları çoğunlukla selefî-cihatçılık ve El Kaide ve İŞİD gibi gruplarla mücadeleye adanmış olsa da mevcut terörizm ortamı çok daha karmaşık ve çeşitlidir.⁴³

Breivik'in "2083-Avrupa Bağımsızlık Bildirgesi" başlıklı 1.600 sayfalık manifestosu, çok kültürlülüğe ve İslamlaşmaya karşı direniş etrafında dönen Viyana Düşünce Okulu'na dayanan melez bir ideoloji sunmaktadır. Viyana Düşünce Okulu, kültürel muhafazakarlık (çokkültürcülük karşıtlığı) anlayışına dayanır ve İslamlaştırmaya, 'Eurarabia projesine' ve Frankfurt Okulu'na (neo-Marksizm, kültürel-Marksizm, çokkültürlülük) karşıdır; aynı zamanda ırkçılığa ve Nazi dahil anti-otoriter ideolojilere de karşıdır. Diğer taraftan İsrail yanlısıdır ve Müslüman topraklarındaki gayrimüslim azınlıkların savunulmasından yanadır ve kendini Hıristiyanlığın kültürel boyutlarının savunucusu olarak ilan etmektedir. Breivik'in manifestosu ayrıca şehadet, bireysel kozmik savaş, sürekli bir olaylar zinciri olarak tarih ve güç toplamak için devrimci güçleri ateşleyecek sembolik bir saldırı da dahil olmak üzere apokaliptik bir dünya görüşüne sahip diğer aşırılık biçimleriyle de çarpıcı benzerliklere sahiptir. Bazı açılardan bunların çoğu El Kaide'nin benimsediği düşüncelere de benzemektedir (şehitlik, terörün el kitabı, "şok ve dehşet" kampanyalarının psikolojik etkisi). Breivik, El Kaide'nin operasyonel zanaatkarlığına garip bir şekilde hayran olduğunu ve onların internette bulunan en şok edici taktiklerinden bazılarını ödünç aldığı da itiraf etmiştir. Diğer taraftan Breivik'in manifestosunun ve dünya görüşünün, internet ve blog tabanlı, şiddetli bir Müslüman karşıtı hareket olan "karşı cihad" hareketiyle ideolojik yakınlığa sahip olduğu da iddia edilmiştir.⁴⁴ Breivik daha adayken güvenlik güçlerine verdiği ifadede polislerin kardeşleri olduğunu, kendisinin asıl amacının ise Norveç'i İslamlaşmaktan kurtarmak olduğunu belirtmiştir. Polis sorgusunda ise kendisini Norveç Tapınak Şövalyeleri'nin bir üyesi olarak adlandıran Breivik, söz konusu organizasyonun çeşitli ülkelerde bağlantılara sahip "yerli" Avrupalıları temsil

40 Matthew Kriner, "The Buffalo Terrorist Attack: Situating Lone Actor Violence into the Militant Accelerationism Landscape", *Middlebury Institute of International Studies at Monterey*, <https://www.middlebury.edu/institute/academics/centers-initiatives/ctec/ctec-publications/buffalo-terrorist-attack-situating-lone-actor>, erişim 05.02.2024, s. 2.; Colin Jacobsen ve Daniel Maier-Katkin, "Breivik's Sanity: Terrorism, Mass Murder, and the Insanity Defense", *Human Rights Quarterly*, 37:1, 2015, s. 138.

41 Clarke, "Five Trends Driving the Future of Terrorism".

42 Age

43 Age

44 Magnus Ranstorp, "'Lone Wolf Terrorism'. The Case of Anders Breivik", *Sicherheit und Frieden (S+F) / Security and Peace*, 31:2, 2013, s. 89.

eden ve Avrupa’da İslam siyaseti ve kültürünün yok edilmesine adanmış bir örgüt olduğunu iddia etmiştir.⁴⁵

Tarrant ise kendisini ve Anglo-Amerikan referans grubunu, göçmen “istilacılara” karşı konumlandırır. Tarrant’ın referans grubu Avustralyalılar değil, beyaz insanlar ve daha spesifik olarak, ona göre ‘istilacı’ göçmen saldırısı altında olan Anglo-Amerikalılardır. İslami cihatçı teröristlerin kâfirlere savaş ilan ettiği gibi, o da istilacılara savaş ilan ettiğini iddia etmiştir. Tarrant, manifestosunda saldırısının amacının, Batılı vatandaşların, aralarında çocukların da bulunduğu, İslami teröristlerin elinde hayatını kaybedenlerin intikamını almak olduğunu vurgulamıştır.⁴⁶ Ancak Tarrant’ın terörizminin Müslüman karşıtı doğası göz önüne alındığında, manifestosunun İslam hakkında beklenenden daha az şey söylediği iddia edilmektedir. Saldırının İslam karşıtı bir motivasyona sahip olduğunu kabul eden Tarrant, aynı zamanda ırkçı, yabancı düşmanı ve göçmen karşıtı boyutlarına da dikkat çekmektedir. Göçmenler ile göçlere yaptığı aşırı vurgu Müslümanları gözden kaçırmasına sebep olarak, Tarrant’ın temel endişe kaynağının inançtan ziyade “biyoloji” olduğu izlenimini de uyandırmaktadır. Manifestosunda “soy”, “kan” ve ırksal “bilim”e çok sayıda ırkçı gönderme bulunmaktadır. Tarrant, kültürel ve demografik değişime duyduğu öfkeyi ifade etmek için kimliksel hareketin dilini benimserken, aynı zamanda bu ‘kültürel’ ırkçılık ile daha açık beyaz üstünlükçü varyantlar arasında gidip gelmektedir. Tarrant’ın beyazların demografik çöküşüne ilişkin korkularını özetlediği manifestosunun başlığı olan “Büyük Değiştirme” ise, Fransız göçmenlik karşıtı yazar Renaud Camus’tan alınmıştır.⁴⁷ Tarrant’ın manifestosu, bazıları diğerlerinden daha ciddi olan çok sayıda ideolojik etkiyi içermektedir. Britanya Faşistler Birliği’nin eski lideri Sir Oswald Mosley’i kendi inançlarına en yakın kişi olarak ilan etse de, manifestosunda Mosley’in fikirlerine aşına olduğunu gösteren çok az şey olduğu da iddia edilmiştir. Tarrant’ın “eko-faşist” olduğuna dair göz alıcı iddiası da benzer şekilde yüzeysel bulunmuştur.⁴⁸

Gendron’un, kendi anlatımıyla, ırkçılığa yönelmesi 4Chan’a olan tutkusuyla bağlantılıdır. 4Chan’da karşılaştığı “gerçekler” karşısında ikna olmuş ve manifestosunda ve Discord platformunda Holokost inkârıyla ilgili bir dizi ekran görüntüsünü, Yahudilerin dünyanın kontrolüne sahip olduğu iddiasını, beyaz insanların Amerika’nın ekonomisine ve kültürüne katkısını, siyahların suç oranına etkisini ve IQ farklılıklarına ilişkin çizelgeleri ve ırk ayrımcılığına olan ihtiyaca ilişkin bilgileri paylaşmıştır.⁴⁹ Esasen Gendron’un yazılarında sunduğu şeylerin çoğu herhangi bir bağlam veya alıntı içermemektedir ve bir süredir 4Chan’da dolaşan ırkçı klişelerin yeniden dile getirilmesinden ibarettir. 4Chan’da daha fazla zaman geçirmesi ise, antisemitik düşüncelerinin büyüyen siyah karşıtı ırkçılığa kusursuz bir şekilde eklenmesine yol açmıştır.⁵⁰ Bu noktada siyahlarla beyazlar arasında genetik farklılıklar bulunduğu ve siyahların daha fazla devlet yardımı almaları nedeniyle beyazlara göre daha fazla çocuk sahibi oldukları iddialarını dile getirmiştir.⁵¹ Gendron, 4Chan sayesinde “Büyük Yer Değiştirme” teorisi etrafındaki söylemler ile ‘beyaz soykırımı’ inancına daha derinlemesine daldığını ifade etmiştir. Fransız yazar Renaud Camus tarafından ortaya atılan teori, beyaz ırkın yakın zamanda yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu yönündeki aşırı

45 Jacobsen ve Maier-Katkin, “Breivik’s Sanity”, s. 138-139.

46 Ganor, “The Christchurch Terror Attack from An Israeli CT perspective”, s. 10.

47 Graham Macklin, “The Christchurch Attacks: Livestream Terror in the Viral Video Age”, *Combating Terrorism Center*, 12:6, 2019, s. 21.

48 Age, s. 22.

49 Amarnath Amarasingam, Marc-André Argentino, ve Graham Macklin, “The Buffalo Attack: The Cumulative Momentum of Far-Right Terror”, *Combating Terrorism Center*, 15:7, 2022, s. 2.

50 Age, s. 3.

51 Age, s. 2-3.

sağ düşünceye olan inancı çerçevelemektedir.⁵² Bu noktada Gendron'un motivasyonu Afrika kökenli Amerikalılara karşı derin bir nefreti yansıtırsa da daha geniş aşırı sağ kategorisindeki İslamofobi, Yahudi karşıtlığı veya LGBTQ+ topluluğuna yönelik tehditleri de içeren daha geniş bir kategori ile önemli derecede benzerlikler taşıdığı da görülmektedir.⁵³

Bu çerçevede çoğunlukla selefi-cihatçı grupların ve onlardan ilham alan bireylerin/ grupların neden olduğu tek boyutlu ideolojik tehdit, artık beyazların üstünlüğünü savunanların, neo-Nazilerin, karanlık anarşist unsurların, neo-Ludditçilerin ve aşırı şiddet yanlısı grupların oluşturduğu yeni tehditlerle dolu bir yelpazeye dönüşmüştür. Bu noktada Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu ve Bask grubu ETA da dahil olmak üzere bir zamanların zorlu etno-milliyetçi terörist grupları silahlarını bırakıp tarihe karışmışlardır. Aynı durumun, Almanya'daki Baader Meinhoff grubu ile İtalya'daki Kızıl Tugaylar gibi radikal sol örgütler için de geçerli olduğu söylenebilir.⁵⁴

Global Terörizm Endeksi 2023 raporuna göre ideolojik motivasyonlu terörizm, Batı'daki en yaygın terör türüdür; dini motivasyonlu terör örnekleri ise, zirve yaptığı 2016 yılından bu yana yüzde 95 oranında azalış göstermiştir. Diğer taraftan 2022 yılındaki ideolojik motivasyonlu 14 ölümün tamamının ise aşırı sağ terörizme atfedildiği de belirtilmektedir.⁵⁵

2.2. Merkeziyetsizleşme ve Bireyselleşme

Merkeziyetsizleşme, şiddet yanlısı aşırı sağcıların öncülüğünü yaptığı “lidersiz direniş”⁵⁶ kavramının yanı sıra El Kaide ve IŞİD gibi bürokratikleşmiş büyük terör örgütlerinin liderliğinin ve üst kademelerinin amansız terörle mücadele kampanyaları sonucunda yok edilmeleri nedeniyle dönüştükleri yapıya da benzemektedir. Her iki durumda da sonuç, bölgesel şubelerin yerel ve küresel hedeflerin bir karışımını takip ettiği bir bağlı kuruluş veya franchise modeline geçiş olmuş ve eylemlerin bireysel niteliği ön plana çıkmaya başlamıştır.⁵⁷ Buna terörist faaliyeti gerçekleştirmek için gerekli olan sınırlamaların (ideolojik dönüşüm ve ekipman olarak) son on yılda önemli ölçüde azalması da eşlik etmiştir. Günümüzde internet bağlantısı, akıllı telefonu ve “hayalet silahlar” olarak adlandırılan kendin yap silahları ve 3 boyutlu yazıcıyla üretilmiş patlayıcılar da dahil olmak üzere silahlara erişimi olan bir birey, toplumda büyük hasarlara neden olabileme potansiyeline sahiptir.⁵⁸ Şifreli iletişimdeki yenilikler ve gelişmiş silahlara erişim, ABD ordusunun “süper-güçlendirilmiş bireyler” olarak adlandırdığı, güçlü, düşük maliyetli ticari teknolojiye erişimi olan, uluslararası bağlantıya sahip ve kendi sınırlarının çok ötesine ulaşabilen kişilerin terör faaliyetlerini kolaylaştırmıştır.⁵⁹ Gerek Breivik'in gerekse Tarrant ile Gendron'un herhangi bir dış yardım veya kışkırtma olmaksızın çok farklı fikirlerin karışımı mahiyetindeki ideolojilerden, büyük ölçüde internet tabanlı sosyal ağlar aracılığıyla, merkeziyetsiz bir şekilde kendiliklerinden etkilenerek bireysel bir şekilde terör eylemlerini gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Breivik, Norveç'teki saldırısından önce yayınladığı manifestosunda, Avrupa'daki Tapınak Şövalyeleri'nin Sekizinci Yargıç Şövalyesi olarak kutsandığını ve saldırısını bu grup adına gerçekleştirdiğini iddia etmiştir. Breivik'e göre, Yeniden Doğmuş Tapınak Şövalyeleri,

52 Age, s. 3.

53 Clarke, “Five Trends Driving the Future of Terrorism”.

54 Age.

55 “Global Terrorism Index 2023”.

56 Lidersiz direniş kavramına ilişkin daha fazla bilgi için bkz. George Michael, *Lone Wolf Terror and the Rise of Leaderless Resistance*, Vanderbilt University Press, Nashville, 2012.

57 Clarke, “Five Trends Driving the Future of Terrorism”.

58 Age.

59 Age.

Müslüman göçüne karşı mücadele eden, Orta Çağ'daki Tapınak Şövalyeleri düzeninin faaliyetlerini yeniden başlatan milliyetçi Hristiyan bir direniş hareketidir. En az iki teröristin, dünyanın çok farklı bölgelerinde ölümcül saldırılar düzenleyerek bu ideoloji adına hareket ettiği ya da ondan ilham aldığı iddia edilmiştir. Ancak Breivik, saldırıların ardından kendini yalnız bir savaşçı veya şehit olarak gördüğünü de belirtmiştir. Norveç güvenlik servisi Politiets sikkerhetstjeneste (PST) de, Breivik'in yalnız hareket ettiği sonucuna ulaşmış ve büyük bir uluslararası soruşturma neticesinde herhangi bir örgüt ya da kişiyle iş birliği içinde olduğuna dair kanıt bulamadığına işaret etmiştir. Bu noktada Tapınak Şövalyeleri ağı sadece Breivik'in hayal gücünün bir ürünü olsa bile Tarrant'ın ona ilham kaynağı olarak atıfta bulunması, gelecekteki saldırıları tetikleyebilecek bir gerçeklik haline geldiğinin de göstergesi mahiyetindedir.⁶⁰

Diğer taraftan Tarrant, Templar ağından ilham almış olsa da, söz konusu ağ ile herhangi bir operasyonel bağlantısı olmamıştır. Ayrıca başka bir örgüt ile de bağlantılı olmadığı tespit edilmiştir. Manifestosundaki ifadesine göre, hiçbir örgüt tarafından işe alınmamış, eğitilmemiş ve operasyonel yardım almamıştır. Bu nedenle, Tarrant aşırı sağ bir hareketten ilham almış bir yalnız kurt⁶¹ olarak tanımlanmaktadır.⁶²

Gendron'un yayınladığı manifestoda da, diğerleri gibi, kendine dair de pek çok bilgi yer almaktadır. Bu çerçevede manifestosunda, inançlarını çoğunlukla internetten elde ettiğini, kişisel inançlarına tanıştığı insanların neredeyse hiç etkisi olmadığını, tüm ideolojilere ilişkin çok sayıda kaynak okuduğunu ve en nihayetinde mevcut inancının en doğrusu olduğuna karar verdiğini belirtmiştir. Birçok grubu desteklediğini ve bu grupların düşüncelerinin onun eylemlerine etkisi olabileceğini ifade etmesine karşın, doğrudan hiçbir gruba üyeliğinin olmadığını ve kendi isteğiyle hareket ettiğini de belirtmiştir. Bu noktada, o da diğerleri gibi, internet tabanlı sosyal ağların düşüncelerinin oluşmasında etki kaynağı olarak merkezi bir rol oynadığını ifade ederek, radikalleşmesinin en önemli unsuru olarak bir grup ya da bireyden daha çok bu ağlara dikkat çekmiştir.⁶³

Buffalo'daki katliam, aşırı sağ terör tehdidinin, gruplardan ziyade bireylerden geldiğini bir kez daha ortaya koymuştur. Bununla birlikte, Gendron da dahil olmak üzere tüm bu aşırı sağcı teröristler tek başlarına hareket ederken, her birinin fikirlerini ve ilhamlarını aldıkları ortak bir çevrimiçi ekosisteme dahil olduklarını da belirtmek gerekir.⁶⁴ Bu noktada saldırıdan tek bir saldırganın sorumlu olduğu durumlarda bile, bireyin online bir aşırılıkçı propagandaya maruz kaldıktan sonra radikalleştiği daha geniş bir ekosistemden etkilendiği de belirtilmelidir.⁶⁵

Global Terörizm Endeksi 2019 raporuna göre bağlantısız veya bir terörist grupla bağlantısı olmayan kişiler tarafından gerçekleştirilen saldırıların oranının 1970'lerin ortalarında yüzde 5'in altındayken 2014 ile 2018 arasındaki dönemde yüzde 70'in üzerine

60 Ranstorp, "“Lone Wolf Terrorism”", s. 89-91.; Ganor, "The Christchurch Terror Attack from An Israeli CT perspective", s. 9.

61 Yalnız kurt kavramına ilişkin daha fazla bilgi için bkz. Boaz Ganor, "Understanding the Motivations of “Lone Wolf” Terrorists", *Perspectives on Terrorism*, 2021, 15:2, 2021.; Khaled A. Beydoun, "Lone Wolf Terrorism: Types, Stripes, and Double Standards", *Northwestern University Law Review*, 112:5, 2018. 1213-1243.; Matthew Feldman, "Comparative Lone Wolf Terrorism: Toward a Heuristic Definition", *Democracy and Security*, 9:3, 2013.; Michael, *Lone Wolf Terror*.

62 Age, s. 9.

63 Daniela Peterka-Benton ve Bond Benton, "Online Radicalization Case Study of a Mass Shooting: the Payton Gendron Manifesto", *Journal for Deradicalization*, 35, 2023, s. 2-3.

64 Amarasingam, Argentino, and Macklin, "The Buffalo Attack", s. 8.

65 Clarke, "Five Trends Driving the Future of Terrorism".

çıktığı görülmektedir. Bu artış iki farklı eğilimi yansıtmaktadır: örgütlü aşırı sol siyasi terörizmdeki düşüş ve aşırı sağdaki kitlesel veya seri silahlı saldırıların artması. Bu saldırılar ise genellikle diğer aşırı sağcı bireyler veya gruplarla bireysel olarak temas etmekten daha çok kendi kendine radikalleşen (büyük ölçüde internet tabanlı sosyal ağlar aracılığıyla) kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Global Terörizm Endeksi 2023 verilerine göre ise 2022’de kaydedilen 3.955 terör saldırısının yüzde 33’ü bir gruba atfedilmemektedir ki, bu da bireysel saldırıların büyüklüğüne işaret eden bir başka emaredir.⁶⁶

2.3. Dezenformasyon

Breivik saldırılardan sonra, ardında 1.600 sayfalık bir manifesto bırakmıştır. “2083-Avrupa Bağımsızlık Bildirgesi” başlıklı manifestoda, Viyana Okulu düşüncesine dayanan bir karma ideoloji sunmaktadır. Bu düşünce, çokkültürlülüğe ve İslamlaştırmaya karşı direniş etrafında şekillenmektedir. 2083 yılı Viyana Muharebesi’nin (1683) 400. yıldönümünü ifade etmekte olup bu muharebe, Osmanlı İmparatorluğu’nun kapsamlı bir mağlubiyeti ve Avrupa’da İslam’ın yenilgisi olarak kabul edilmektedir. Viyana Okulu düşüncesi, kültürel muhafazakârlık (anti-çokkültürlülük) etrafında dönmektedir. Manifestoya göre, Breivik, 2083’te doruk noktasına ulaşacak bir savaşın üç aşamada gerçekleşmesini öngörmüştür: ilk aşama küçük terörist saldırılar; ikinci aşama gerilla savaşı ve üçüncü aşama büyük ölçekli bir Avrupa iç savaşıdır. Bu iç savaşın, Avrupa’nın siyasi ve askeri kontrolü, ihanet edenlerin tasfiyesi ve Müslümanların sınır dışı edilmesi gibi sonuçlar doğuracağını ummuştur. Breivik’in manifestosu, apokaliptik bir dünya görüşüne sahip diğer aşırılıkçılık biçimleriyle çarpıcı benzerlikler içeren bölümler de taşımaktadır. Bu benzerlikler, şahadet, bireysel kozmik savaş, tarih algısını sürekli bir olaylar zinciri olarak görmek ve sembolik darbelerin kullanılmasıyla devrimci güçleri ateşlemek ve güç kazanmak gibi temaları içermektedir.⁶⁷ Breivik kendisini “Kültürel Muhafazakâr” olarak tanımlarken, düşmanlarını “Kültürel Marksistler” olarak nitelendirmiştir. Bu “Kültürel Marksistleri” ise, medyayı, çokkültürlülüğü, göç politikalarını destekleyen ve bu konulardaki tartışmaları bastıran bir kültürü teşvik eden siyasi elitler olarak tanımlanmaktadır. Breivik’e göre, bu kurumlar hedef alınmalıdır, çünkü Batı’nın İslam tarafından ele geçirilmesine yol açacak politikaları desteklemekte ve uygulamaktadırlar. Bu hedeflere yönelik olarak, Breivik üç kategoriye ayrılmış bir infaz listesi oluşturmuştur: Liste A- Norveç ve diğer ülkelerden yüksek profilli siyasetçileri, büyük medya kuruluşlarının editörlerini ve gazetecileri içermektedir. Liste B ve Liste C ise, temelde sağ popülist politikalar dışındaki neredeyse tüm diğer kurumları kapsamaktadır.⁶⁸ Bu noktada saldırıların Norveç’teki bakanlıklar ile hükümet binasını ve ardından da Utoya’daki Norveç İşçi Partisi’nin yaz kampına katılan parti üyelerinin çocuklarını hedef alması hiç de şaşırtıcı değildir. Breivik, şiddeti, Norveç toplumunun Müslüman demografik “istilası”nı püskürtmekte başarısız olmaktan sorumlu tuttuğu “Marksistler” olarak gördüğü hükümetin karşısında milliyetçi bir ayaklanmayı tetiklemek için meşru bir araç olarak görmüştür. Breivik’e göre, “saf” Norveç kültürü için savaşmak her türlü bedele hatta kendi hayatına bile değerdir. Gerek Oslo’daki hükümet binalarındaki insanları gerekse Utoya Adası’nda İşçi Partisi’ne sadık olanların çocuklarını öldürürken hepsini meşru hedefler olarak görmüştür. Çünkü yıkım ve katliamın elit sınıf olarak algıladığı solcu çokkültürcülük taraftarı hainlere bir ders olmasını istemektedir. Breivik niyetinin sadece yıkım ya da katliam olmadığını, aynı zamanda yönetici sınıfın kültürel olarak daha tutucu ve milliyetçi bir duruşa geçişini provoke etmek olduğunu da ifade etmiştir. Bu yaklaşımının asimetrik savaşa yönelik bir eğilimi

66 Institute for Economics & Peace, “Global Terrorism Index 2019”, <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2020/08/GTI-2019web.pdf>, erişim 30.11.2023.

67 Ranstorp, ““Lone Wolf Terrorism””, s. 89.

68 Age, s. 89.

temsil ettiği de iddia edilmektedir. Bu noktada Breivik'in, masum gençleri hedef almasını onları Marksizm ve çokkültürlülükle ilişkilendirerek meşrulaştırdığı da görülmektedir.⁶⁹

Tarrant ise, saldırılardan önce ayrıntılı bir manifesto ilan etme ve saldırıları Facebook Live'da yayınlamak da dahil olmak üzere, saldırılarının ardındaki ideolojik güdülerin reklamını yapmak ve vurgulamak için büyük bir çaba harcamıştır.⁷⁰ Bu çerçevede Tarrant, saldırıdan önce 8chan adlı internet sitesinde Gendron'un da ilgi duyduğu "Büyük Yenileme (The Great Replacement)" hususunda bir bildiri yayınlamış ve saldırısını İngiliz Faşistler Birliği lideri Oswald Mosley'den ilham alan "etno-milliyetçi, eko-faşist" olarak tanımlamıştır. Saldırının askıya alınmış olan Twitter hesabında Neo-Nazi, Kara Güneş ve On Dört Kelime gibi oluşumlara ilişkin paylaşımlara yer verildiği de görülmüştür.⁷¹ Tarrant'ın saldırıdan önce yayınlamış olduğu manifesto diğer ırk temelli terör saldırılarına, geçmiş ve günümüzün aşırı sağ ideologlarına ve Müslümanlar ile Haçlılar arasındaki dini savaşa çok sayıda atf içermektedir. Üstelik Tarrant, silahlarını, manifestosundakiyle benzer yazılı mesajlarla "süsleme" konusunda da büyük bir zaman ve çaba harcamaktan da geri durmamıştır. Tarrant, bu mesajların GoPro aracılığıyla yayınlanmasını sağlamış ve bunlardan bazılarını Twitter'da da paylaşmıştır. Saldırıdan sonra bu mesajların uzun süre reklamının yapılacağını ve analiz edileceğini tam olarak bilmektedir ve bu da ideolojisini yayma ve kamuoyunu etkileme konusunda ona yardımcı olacaktır.⁷²

Gendron da ardında bir manifesto bırakmıştır. Beyaz üstünlüğüne dayanan ajandası 180 sayfalık manifestosunun ortaya çıkmasıyla teyit edilmiştir. Olay yeri ve kurbanların seçimi saldırının ırk temelli olarak motive edildiğini açıkça ortaya koymaktadır.⁷³ Manifestonun genelinde dört farklı bölüm bulunmaktadır. Manifestonun ilk bölümü (sayfa 1-13), Gendron'un inanç sistemine ideolojik bir giriş niteliği taşımaktadır, özellikle (sayfa 4-13) arasında yer alan bir soru-cevap bölümünde kendisiyle bir nevi röportaj da yapmaktadır. Bu bölümde, motivasyonu, radikalleşme süreci ve destekçileriyle birlikte, inançlarına ve yöntemlerine karşı çıkabilecek kişilere yönelik ideolojik ifadeler yer almaktadır. Manifestonun ikinci bölümü (sayfa 14-57), tipik beyaz üstünlükçü motiflerle derinlemesine ilişkilendirilebilecek ideolojik çekirdeği temsil etmektedir. Gendron, "Siyahiler", "Yahudiler", "doğu-Asyalılar" ve "Araplar ve modern Türkler" gibi çeşitli "istenmeyen grupları" tanımlamakta ve ayrıca "beyazların" kültürel ve irksal üstünlüğünü ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca bu bölümde tüm bankaların Yahudiler tarafından kontrol edildiği iddialarını da içeren antisemitik dünya görüşünün uzantılarına da rastlanmaktadır. Üçüncü bölüm (sayfa 57-158), "Saldırının Silahları, Ekipmanı ve Zihinsel Durumu" ile ilgilidir. Bu bölümde, kullandığı silahlar ve ekipmanlar hakkında ayrıntılı bilgiler vererek, bu teçhizatların nereden satın alınacağına dair bir tür kılavuz niteliği taşımaktadır. Dördüncü bölüm (sayfa 157-180), "Çeşitli Gruplara Mesajlar" başlığını taşımakta olup, "beyaz topraklarındaki" muhafazakarlar, solcular ve beyaz olmayanlar üzerine "Genel Düşünceler" içermektedir. Bu bölüm, mevcut durumdan kimin sorumlu olduğu, çeşitliliğin zayıflığı, batılı erkeklerin kaçınılmaz radikalleşmesi ve toplumdan duyduğu memnuniyetsizlik, silah kontrolü, elitlerin infaz edilmesi gerekliliği ve popülist hareketler gibi başlıkları kapsamaktadır.⁷⁴ Gendron, manifestosunda açıkça birkaç çevrimiçi platformun etkili olduğunu iddia etmiştir. Bu hususta, "Mayıs 2020'de 4chan'ı taramaya başladım [...] Oradan, worldtruthvideos.website, dailyarchives.org ve dailystormer.

69 Jacobsen ve Maier-Katkin, "Breivik's Sanity", s. 145-147.

70 Ganor, "The Christchurch Terror Attack from An Israeli CT perspective", s. 8.

71 Age, 12. ve Clarke, "Five Trends Driving the Future of Terrorism".

72 Ganor, "The Christchurch Terror Attack from An Israeli CT Perspective", s. 7.

73 Peterka-Benton ve Benton, "Online Radicalization Case Study of a Mass Shooting", s. 2.

74 Age, s. 8.

cn gibi diğer siteleri de buldum.” ifadelerini kullanmıştır. Gendron, Reddit’i sık ziyaret ettiği bir site olarak listelemiş ve Anders Behring Breivik ve Brenton Tarrant’ın manifestolarına ilgi duyduğunu da belirtmiştir. Gendron, esin kaynağı olarak, yaygın beyaz üstünlüğünü savunan kaynakların neredeyse standart bir koleksiyonunu verdiğiinden, manifestosundaki içeriğin büyük bölümünün bu kaynaklardan alıntı olması şaşırtıcı değildir.⁷⁵ Bu noktada, kendi manifestosunda da ifade ettiği üzere, Gendron inançlarını “çoğunlukla internetten” elde etmiş ve bunları yaymak için de yine interneti kullanmıştır.⁷⁶ Ayrıca Buffalo saldırısının sosyal medya geçmişine bakıldığında, sınırlı sayıda kişiden oluşan şaibeli bir grubun, “beyaz soykırımı” olarak etiketlenen ve beyaz insanların kasıtlı olarak göçmenlerle yer değiştirdiğini öne süren bir komplo olan sözde “Büyük Yenileme” teorisine de takıntılı bir şekilde bağlı olduğu da görülmektedir. İlaveten Gendron’un, Siyahilerin suç oranına yaptığı katkı, IQ farklılıkları ve doğrudan Holokost inkarcılığıyla ilgili gönderilere ilişkin olarak dezenformasyona maruz kaldığı 4chan adlı sosyal medya uygulamasında (online forum sayfası) önemli miktarda zaman harcadığı da görülmüştür.⁷⁷

Diğer taraftan yabancı ülkelerin de diğer ülkelerdeki iç terörizmi besleyen dezenformasyon kampanyaları düzenlemeleri nedeniyle dezenformasyonun küresel bir boyut kazandığına da dikkat çekilmektedir. Rusya ve Çin’in, ABD içinde daha fazla muhalefet yaratma çabasıyla düzenli olarak sosyal medyadaki bölücü ifadeleri güçlendirdikleri iddia edilmektedir. Bu faaliyetlerin genel olarak çoğunun ırksal meselelerle ilgili olduğu ve iç savaş ve iç ayaklanmalara dair paylaşımları teşvik ettiği ileri sürülmektedir. İnternette çok sayıda komplo teorisi bulunmaktadır ve “deepfakelerin” ve yapay zekânın ortaya çıkışı, bilgi ortamını daha da karmaşık hale getirmiştir. İlaveten dezenformasyon, internette sonsuza kadar yaşamakta, teröristlerin manifestolarında yer almakta ve şiddet yanlısı aşırı ideolojilerin takipçileri ve destekçilerine aktarılmaktadır ki bu durum Breivik, Tarrant ve Gendron’un gerçekleştirdiği saldırılarda son derece barizdir.⁷⁸

2.4. Ölümçüllük

Terörizm uzmanı Brian Michael Jenkins bir keresinde şöyle yazmıştır: “Teröristler çok sayıda insanın ölmesini değil, çok sayıda insanın izlemesini istiyor.” 11 Eylül 2001’deki El Kaide saldırılarından sonra ise Jenkins bu sözünü revize ederek, daha isabetli diyebileceğimiz, şu yorumu yapmıştır: “Günümüzün teröristlerinin çoğu, çok sayıda insanın izlemesini ve çok sayıda insanın ölmesini istiyor.”⁷⁹ Teröristler ve terörist gruplar, bir veya birden fazla saldırının propaganda değerini artıracak kitlesel ölüm olaylarıyla birlikte çok sayıda ceset arayışı içerisindeyler. Dronlar, 3 boyutlu yazıcılar ve otonom silahlar gibi teknolojilerin ortaya çıkışı büyük ölçekli saldırı tehdidini artırırken, teröristlerin kimyasal, biyolojik, radyolojik veya nükleer silahlar da dahil olmak üzere kitle imha silahları arayışı da bir kâbus senaryosu olmayı sürdürmektedir.⁸⁰

Breivik, Tarrant ve Gendron ülkelerindeki silah edinimine ilişkin yasal boşluklardan faydalanarak son derece öldürücü saldırı silahları elde etmişler ve internet ortamının sağladığı bilgilerden faydalanarak da bu silahlarını modifiye ederek daha da ölümcül bir

75 Age, s. 9.

76 Age, s. 2.

77 Kriner, “The Buffalo Terrorist Attack”, s. 19. ve Clarke, “Five Trends Driving the Future of Terrorism”.

78 Age.

79 Brian Michael Jenkins, “The New Age of Terrorism”, ed. David G. Kamien, *The McGraw-Hill Homeland Security Handbook*, McGraw-Hill, 2006, s. 119.

80 Clarke, “Five Trends Driving the Future of Terrorism”.

hale getirmişlerdir. Bu da gerçekleştirdikleri saldırılardaki can kaybının artmasına neden olmuştur.⁸¹

Breivik iki ayaklı saldırısının ilk ayağında kullandığı bombayı kendisi imal etmiştir. Oslo’da bir hükümet binasına büyük zarar veren araç (kamyon) bombasının yapımında amonyum nitrat kullanmıştır. Bomba yapımında kullandığı büyük miktarlardaki kimyasallar ile gübre alımının dikkat çekmemesi için ise hayali bir tarım şirketi dahi kurmuş ve böylelikle de şüphe uyandırmadan patlayıcıları üretebilmiştir. 2013 yılında AB içerisinde bazı çift kullanımlı malzemelerin saldırganlar tarafından kullanımını kısıtlamak için bazı önlemler alınsa da AB üyesi devletler arasındaki uygulama farklılıkları nedeniyle sisteminde hala bazı boşluklar mevcuttur. Bu durum, teröristlerin bu tür malzemeleri daha az kısıtlamaya veya daha düşük kontrol seviyelerine sahip üye devletlerden elde etmelerine olanak tanımaktadır ki, Breivik de sistemdeki bu boşluklardan faydalanmıştır.⁸² Breivik’in ikinci saldırıda kullandığı yarı otomatik Ruger Mini-14 tüfek tercihinin arkasındaki birinci neden, ona “fakirin” saldırı tüfeği ünvanını da kazandıran uygun fiyatıdır. Fiyatı, çoğu askeri tarz tüfeğin piyasada talep ettiğinin yarısı kadardır. İlaveten Breivik yasal olarak edinme olanağı olduğu ve bu nedenle poligonda da atış talimi yapma imkânı sağladığı için de yarı otomatik Ruger Mini 14 satın aldığını ifade etmiştir. Ayrıca Breivik bu silahı hem fazla mühimmat almaya imkân tanınması hem de polis zırhını delebilmesi dolayısıyla tercih ettiğini de belirtmiştir. Ayrıca Breivik “Amerika’daki Avrupalı kardeşlerimizi kısıkanıyorum çünkü Avrupa’daki silah edinme şartları son derece sıkı.” diyerek, askeri silahların ABD’de edinilmesinin Avrupa’ya kıyasla daha kolay olduğuna da dikkat çekmiştir.⁸³ Breivik saldırının ikinci aşaması olan Utøya adasında ise, bir saatten fazla süreyle ateş etmiş ve 69 kişiyi öldürmüş ve 60 kişiyi de yaralamıştır. Adada 186 boş kovan bulunsa da Breivik’in üzerinde katliam için kullanılmamış halde 900’den fazla mermi daha olduğu da tespit edilmiştir.⁸⁴

Tarrant ise ilki 4 Aralık 2017 sonuncusu ise 18 Nisan 2018 yılında olmak üzere 10 adet silah satın almıştır. Bu silahların tamamının yasal olarak Yeni Zelanda adresli mağazalardan satın alındığı tespit edilmiştir. Silahlardan 4’ü zaman içerisinde satılmış ve 15 Mart 2019’da saldırganın elinde altı silah kalmıştır. Bunlar, Windham Weaponry WW-15 yarı otomatik tüfek, Ranger pompalı av tüfeği, Mossberg yarı otomatik av tüfeği, Uberti kurmalı tüfek, Mossberg cıvata kilitli tüfek ve Breivik’in de kullandığı Ruger yarı otomatik saldırı tüfeğidir. Ancak Yeni Zelanda yasalarına göre 15 Mart 2019’dan önce, askeri tarzda yarı otomatik ateşli silahlara sadece ateşli silah ruhsatlarında “E Onayı” bulunanlar sahip olabilmesine karşın, Tarrant’ın “E Onayı” olmamasına rağmen yüksek kapasiteli şarjör taşıyabilen yarı otomatik tüfekleri satın alabildiği tespit edilmiştir. Ayrıca Tarrant’ın internet üzerinde Yeni Zelanda merkezli işletmelerden çeşitli cephaneler satın aldığı da görülmüştür. Tarrant’ın 15 Mart 2019’da kullandığı şarjör bağlaştırmaları da benzer şekilde satın aldığı ve bunların, hızlı yeniden yüklemeyi kolaylaştırmak için iki şarjörün birbirine bağlamasına olanak tanıdığı da ifade edilmiştir. Bu ateşli silah cephanelerinin tamamı Tarrant tarafından yasal olarak satın alınmıştır. 15 Mart 2019’dan önce, cephanenin edinimini kısıtlayan herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Bu ise, herkesin ateşli silah ruhsatı ibraz etmesine veya Yeni Zelanda Polisi posta sipariş formunu doldurmasına gerek kalmadan herhangi bir kapasitede cephaneyi mağazadan veya çevrimiçi şekilde yasal olarak satın alabileceği anlamına gelmektedir

81 Age.

82 Annelies Pauwels, “Prevention of Gun-, Knife-, Bomb- and Arson-based Killings by Single Terrorists”, ed. Alex. P. Schmid, *Handbook Of Terrorism Prevention And Preparedness*, ICCT Press, Hague, 2021, s. 686.

83 Violence Policy Center, “The Ruger Mini-14 The “Poor Man’s Assault Rifle”, https://vpc.org/fact_sht/RugerBackgroundJuly2011.pdf, erişim 04.02.2024.

84 Ranstorp, ““Lone Wolf Terrorism””, s. 88.

ki bu da Tarrant'ın işini kolaylaştıran bir diğer faktördür. Tarrant silahları daha ölümcül hale getirmek için ateşli silah bileşenleri satın alarak bunları silahlarını modifiye etmede kullanmıştır. Sistemdeki açıklardan faydalanarak satın aldığı silahlar ve bunların üzerinde yaptığı modifikasyonlar sonucunda gerçekleştirdiği saldırılarda Tarrant 51 kişiyi öldürmüş ve 49 kişiye de yaralanmıştır.⁸⁵

Gendron ise Bushmaster XM-15 yarı otomatik tüfeğini kullanırken ABD'nin silah kültüründen ve öldürücü silahlara erişim kolaylığından yararlanmıştır. Silah, New York'ta satışı yasal olan bir saldırı tüfeğidir. Saldırganın evine sadece 20 dakika mesafedeki Vintage Firearms adlı bir antika silah ve cephane mağazasından satın alınmıştır. Mağaza silah ve cephane alım-satımı yapmaktadır. Ayrıca bazen Facebook'daki iş sayfası üzerinden büyük silah koleksiyonları ile çeşitli tipteki cephanelerin alımına ilişkin duyurular yaptığı da tespit edilmiştir. Silahın ABD'nin farklı eyaletlerinde gerçekleştirilen diğer kitle saldırılarında kullanılan silahlarla benzer özellikler taşıdığı da belirtilmektedir. Ancak yetkililer, silah satın alındıktan sonra yasa dışı olarak modifiye edildiğine de dikkat çekmişlerdir. Eyalet Valisi Kathy Hochul yarı otomatik silahın yasal olmayan bir şarjör ile modifiye edildiği bilgisini doğrulamıştır. Saldırgan bu silahla 10 kişiyi öldürmüş, 3 kişiyi de yaralamıştır.⁸⁶ Bir zamanlar belki de gerilla savaşılarından oluşan çekirdek bir grupla sınırlı olan terör faaliyetleri için kullanılabilecek olan bu tür araçlar, artık dünya çapında milyarlarca insanın erişimine açık durumdadır.⁸⁷

Global Terörizm Endeksi 2023 verilerine göre de terör saldırıları 2022'de daha ölümcül hale gelmiştir. 2021'de saldırı başına 1,3 ölüme kıyasla 2022'de saldırı başına ortalama 1,7 kişi ölmüştür ve bu ölüm oranında son beş yılda görülen ilk artıştır. Diğer taraftan 2014 ile 2021 yılları arasında yıllık ortalama ölüm sayısı 31 olmuştur ki bu da terörizmin ölümcüllüğünün arttığına bir göstergesidir.⁸⁸ Mevcut teknolojik gelişmeler ile silah edinimi hususundaki gevşeklikler ve boşluklar terör eylemlerine herkesin girişebileceği bir ortam yaratmakta ve kötü niyetli bireyler ile küçük gruplara da ağır toplumsal hasar oluşturmak için daha fazla fırsatlar sunmaktadır.

Sonuç

Rapoport'un dalga teorisi çerçevesinde halen dördüncü dalga olarak nitelendirdiği dini terörizm dalgasında yer almaktayız. Daha önce de belirtildiği üzere Rapoport, tarihi revize etmesine karşın, bu dalganın 2026 yılında sona ereceğini iddia etmekte, Global Terörizm Endeksi 2023 raporu da bu iddiayı destekleyecek bir şekilde, dini motivasyonlu terör eylemlerinin zirve yaptığı 2016 yılından bu yana yüzde 95 oranında azaldığına işaret etmektedir. Bu ise terörizm için "sırada ne var?" sorusunu gündeme getirmektedir.

Esasen bu noktada dini terörizm ile de bağlantılandırılan "yeni terörizm" ifadesinin geçiş dönemini nitelendirmek için kullanılan bir kavram olduğu söylenebilir. Yeni terörizm hem geçmişin izlerini içinde barındıran hem de çeşitli yönleriyle ondan kopuşu da ifade eden bir ara kavram mahiyetindedir. Esasen belirlemekte olan yeni terör ortamının müjdesi niteliğinde olduğu da söylenebilir. Bu nedenle yeni terörizm tanımlamasının içinde, terörizmin geleceğine ilişkin önemli ipuçları barındırdığı da aşikardır. Bu çerçevede "yeni terörizm"

85 Royal Commission, "5. Preparation for the Terrorist Attack", <https://christchurchattack.royalcommission.nz/the-report/firearms-licensing/preparation-for-the-terrorist-attack/>, erişim 09.02.2024.

86 Sarah Taddeo, "What Kind of Gun was Used in the Buffalo Shooting? What We Know", *Democrat and Chronicle*, <https://www.democratandchronicle.com/story/news/2022/05/15/buffalo-shooting-gun-used-ar-15-suspect-payton-gendron-purchased-vintage-firearms-endicott/9786647002/>, erişim 09.02.2024.

87 Clarke, "Five Trends Driving the Future of Terrorism".

88 "Global Terrorism Index 2023".

kavramsallaştırması da göz önünde bulundurulduğunda, bir sonraki dalganın kapsama alanını da tüm dünya olacağı, ölümcüllüğünün artacağı, gelişen teknolojiye daha çok faydalanacağı ve esnek bir örgütsel yapılanmaya sahip olacağı şimdiden öngörülebilir.

Ancak bu benzerliklerin yanında yeni belirlemekte olan terör ortamının kendine özgü farklılıkları da mevcuttur. En önemli farklılıklarından birinin ise saldırganların eylemlerinin gerekçesi olan motivasyonun, din de dahil, çok daha çeşitlilik arz eden aşırı sağ bir yönelime dönüşmesidir. Bu durum Breivik, Gendron ve Tarrant'ın yayınlamış olduğu manifestolarda açık bir şekilde görülebilmektedir. Söz konusu manifestolarda İslamofobi'den, göçmen karşıtlığına, beyazların üstünlüğü düşüncesinden Yahudi düşmanlığına, oradan da LGBTQ aleyhtarlığına kadar çok çeşitli gerekçeler sıralanmıştır. Bir diğer bir fark ise gelişen teknolojinin sağladığı olanakların, terörizm için gerekli ideolojik dönüşüm ve eylem için ihtiyaç duyulan silahlar hususunda, örgütlere duyulan ihtiyacı önemli ölçüde azaltmasıdır. Bu ise, önceden farklı olarak, merkezizsiz ve bireyselleşmiş bir terörizm ortamına gidişe işaret etmektedir. Bu durum, bizi bekleyen yeni dalgada örgütlerden daha çok bireylerin ön planda olacağını bir işareti olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede yeni terör “dalgasını” tanımlamak için kullanılacak en iyi ifadenin “kendi kendine radikalize olan bireysel terörizm” olacağı düşünülmektedir. Tabi böyle bir terörizm ortamının, terörizmle mücadele kampanyalarını önemli ölçüde zorlaştıracacağı da aşikârdır.

Çatışma Beyanı:

Araştırmamın yazarı olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanım bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Basılı Eserler

- ABBAS Tahir (2023). “Conceptualising the Waves of Islamist Radicalisation in the UK”, *Journal of Contemporary European Studies*, 1-14.
- AMARASINGAM Amarnath, ARGENTINO Marc-André ve MACKLIN Graham (2022). “The Buffalo Attack: The Cumulative Momentum of Far-Right Terror”, *Combating Terrorism Center*, 15:7, 1-11.
- BEYDOUN Khaled A. (2018). “Lone Wolf Terrorism: Types, Stripes, and Double Standards”, *Northwestern University Law Review*, 112:5, 1213-1243.
- DEUTCH John (1997). “Terrorism”, *Foreign Policy*, 108, 10-22.
- DUYVESTYEN Isabella (2004). “How New is The New Terrorism?”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 27:5, 439-454.
- FELDMAN Matthew (2013). “Comparative Lone Wolf Terrorism: Toward a Heuristic Definition”, *Democracy and Security*, 9:3, 270-286.
- FIELD Antony (2009). “The ‘New Terrorism’: Revolution or Evolution?”, *Political Studies Review*, 7:2, 195-207.
- GANOR Boaz (2020). “The Christchurch Terror Attack from An Israeli CT Perspective”, *Australian Strategic Policy Institute*, 7-12.
- GANOR Boaz (2021). “Understanding the Motivations of ‘Lone Wolf’ Terrorists”, *Perspectives on Terrorism*, 2021, 15:2, 23-32.
- GOFAS Andreas (2012). “‘Old’ vs. ‘New’ Terrorism: What’s in a Name?”, *Uluslararası İlişkiler*, 8:32, 17-32.
- HEYWOOD Andrew (2013). *Küresel Siyaset* (çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), Adres Yayınları, Ankara.

- HOFFMAN Adam (2016). “The Islamic State’s Use of Social Media: Terrorism’s Siren Song in the Digital Age”, Yoram Schweitzer ve Omer Einav (ed.), *The Islamic State: How Viable Is It?.*: INSS, Ramat Aviv, 99-105.
- JACOBSEN Colin ve MAIER-KATKIN Daniel (2015). “Breivik’s Sanity: Terrorism, Mass Murder, and the Insanity Defense”, *Human Rights Quarterly*, 37:1, 137-152.
- JENKINS Brian Michael (2006). “The New Age of Terrorism”, David G. Kamien (ed.), *The McGraw-Hill Homeland Security Handbook*, McGraw-Hill, 117-130.
- KARTAL Atahan Birol (2018). “Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı ve Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanması: Suriye’de DAESH ve YPG Örneği”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14:27, 39-77.
- KURT Selim (2019). ““Yeni Terörizm”in Geleceğin Güvenlik Ortamına Etkileri: Daeş Örneği”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 13:25, 133-161.
- LAQUEUR Walter (1998). “The New Face of Terrorism”, *Washington Quarterly*, 21:4, 167-178.
- LAQUEUR Walter (1999). *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, Oxford University Press, New York.
- LIEBERMAN Ariel Victoria (2017). “Terrorism, the Internet, and Propaganda: A Deadly Combination”, *Journal of National Security Law & Policy*, 9:1, 95-124.
- MACKLIN Graham (2019). “The Christchurch Attacks: Livestream Terror in the Viral Video Age”, *Combating Terrorism Center*, 12:6, 18-30.
- MARTIN Gus (2017). *Terörizm: kavramlar ve kuramlar* (çev. İhsan Çapcıoğlu ve Bahadır Metin), Adres Yayınları, Ankara.
- MICHAEL George (2012). *Lone Wolf Terror and the Rise of Leaderless Resistance*, Vanderbilt University Press, Nashville.
- MISHAL Shaul ve ROSENTHA Maoz (2004). *Al Qaeda as a Dune Organization: Toward a Typology of Islamic Terrorist Organizations*, New Haven, Routledge.
- MUIR Angus M. (1999). “Terrorism and Weapons of Mass Destruction: The Case of Aum Shinrikyo”, *Studies in Conflict and Terrorism*, 22:1, 79-91.
- PAUWELS Annelies (2021). “Prevention of Gun-, Knife-, Bomb- and Arson-based Killings by Single Terrorists”, Alex. P. Schmid (ed.), *Handbook Of Terrorism Prevention And Preparedness*, ICCT Press, Hague, 678-702.
- PETERKA-BENTON Daniela ve BENTON Bond (2023). “Online Radicalization Case Study of a Mass Shooting: the Payton Gendron Manifesto”, *Journal for Deradicalization*, 35, 1-32.
- RANSTORP Magnus (2013). “‘Lone Wolf Terrorism’. The Case of Anders Breivik”, *Sicherheit und Frieden (S+F) / Security and Peace*, 31:2, 87-92.
- RATHBONE Anne ve ROWLEY Charles (2002). “Terrorism”, *Public Choice*, 111:1-2, 1-10.
- SPENCER Alexander (2006). “Questioning The Concept of ‘New Terrorism’”, *Peace Conflict & Development*, 8, 1-33.
- WEISS Michael ve HASSAN Hassan (2016). *IŞİD Terör Ordusunun İyüzü* (çev. Emine Arzu Kayhan), Kırmızı Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

- CLARKE Colin P. (2022). “Five Trends Driving the Future of Terrorism”, *Foreign Policy Research Institute*, <https://www.fpri.org/article/2022/09/five-trends-driving-the-future-of-terrorism/>, erişim 30.10.2023.
- Institute for Economics & Peace (2020). “Global Terrorism Index 2019”, <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2020/08/GTI-2019web.pdf>, erişim 30.10.2023.
- Institute for Economics & Peace (2023). “Global Terrorism Index 2023”, <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2023/03/GTI-2023-web-270323.pdf>, erişim 30.10.2023.
- KRINER Matthew (2022). “The Buffalo Terrorist Attack: Situating Lone Actor Violence into the Militant Accelerationism Landscape”, *Middlebury Institute of International Studies at Monterey*, <https://www.middlebury.edu/institute/academics/centers-initiatives/ctec/ctec-publications/buffalo-terrorist-attack-situating-lone-actor>, erişim 05.02.2024.
- LISTER Tim vd. (2015). “ISIS Goes Global: 143 Stacks in 29 Countries Have Killed 2,043”, *CNN World*, <https://edition.cnn.com/2015/12/17/world/mapping-isis-attacks-around-the-world/index.html>, erişim 30.10.2023.
- RAPOPORT David C. (2002). “The Four Waves of Rebel Terror and September 11”, <http://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/>, erişim 15.10.2019.
- RAPOPORT David C. (2013). “The Four Waves of Modern Terror: International Dimensions and Consequences”, <https://www.researchgate.net/publication/286896869>, erişim 15.10.2019.

- RAPOPORT David C. (2017). "Terrorism as a Global Wave Phenomenon: Religious Wave", https://www.researchgate.net/publication/321171687_Terrorism_as_a_Global_Wave_Phenomenon_Religious_Wave, erişim 15.10.2019.
- Royal Commission (t.y.). "5. Preparation for The Terrorist Attack", <https://christchurchattack.royalcommission.nz/the-report/firearms-licensing/preparation-for-the-terrorist-attack/>, erişim 09.02.2024.
- TADDEO Sarah (2022). "What Kind of Gun was Used in the Buffalo Shooting? What We Know". *Democrat and Chronicle*, <https://www.democratandchronicle.com/story/news/2022/05/15/buffalo-shooting-gun-used-ar-15-suspect-payton-gendron-purchased-vintage-firearms-endicott/9786647002/>, erişim 09.02.2024.
- The Global Terrorism Database (t.y.). "ISIS", <https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?chart=country&search=ISIS>, erişim 30.10.2023.
- Violence Policy Center (2011). "The Ruger Mini-14 The "Poor Man's Assault Rifle", https://vpc.org/fact_sht/RugerBackgrounderJuly2011.pdf, erişim 04.02.2024.